

NHL Hogeschool

Eerstegraads Masteropleidingen

M Leraar Nederlands

M Leraar Fries

M Leraar Engels

M Leraar Duits

M Leraar Natuurkunde

M Leraar Wiskunde

M Leraar Algemene Economie

Beperkte opleidingsbeoordeling

Samenvatting

In december 2017 bezocht een visitatiepanel de zeven hbo-master lerarenopleidingen in de vakken: Nederlands, Fries, Engels, Duits, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie van NHL Hogeschool. Het panel beoordeelt de zeven opleidingen als **voldoende**.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

Het panel beoordeelt de zeven master lerarenopleidingen van NHL Hogeschool op standaard 1 als **voldoende**. De opleidingen maken voor de beoogde leerresultaten adequaat gebruik van de landelijke kaders, zoals het landelijke beroepsprofiel, de beroepsrollen en de kennisbases. De opleidingen spelen ook een actieve rol bij de totstandkoming en actualisatie van deze kaders, samen met collega-instellingen en het (regionale) werkveld. Al met al leidt dit tot drie centrale competenties die voor alle zeven opleidingen gelden, maar die specifiek worden ingekleurd vanuit de kennisbases voor Nederlands, Fries, Duits, Engels, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie. De doelstellingen voor de competentie op het gebied van onderzoek zijn gestoeld op de landelijke generieke kennisbasis. Daarmee concludeert het panel dat de opleidingen goed aangesloten zijn op de landelijk overeengekomen doelstellingen voor het opleiden van eerstegraads leraren. Specifiek voor de regio geldt, door de (bevolkings)krimp, dat afgestudeerden niet zelden de enige vakspecialist zijn op hun school. Dit leidt ertoe dat de focus ligt op het afleveren van studenten die zich onderscheiden door zelfstandig te kunnen functioneren aan de ene kant en het vermogen hebben om samen te werken met andere secties aan de andere kant. Daarnaast ziet het panel dat de opleidingen zich bewust zijn van de ontwikkelingen in de regio en hierop ook acteren door het versterken van de educatieve infrastructuur in de regio. De opleidingen hebben duidelijk gemaakt dat ernaar gestreefd wordt studenten te leren om wendbare professionals te zijn die een voortrekkersrol aan kunnen nemen binnen de eigen school.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het panel beoordeelt alle opleidingen op de standaard Onderwijsleeromgeving als **voldoende**. Over het geheel concludeert het panel dat de master lerarenopleidingen Nederlands, Fries, Engels, Duits, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie mooi, stevig, robuust en degelijk in elkaar zitten. De opleidingen kennen eenzelfde opbouw van het curriculum, waarin de vakinhoudelijke, vakdidactische en een professionaliseringslijn de centrale ankers zijn. De professionaliseringslijn is voor alle opleidingen gelijk, de vakinhoudelijke en vakdidactische lijn zijn adequaat gestoeld op de vakspecifieke kennisbases. Hiermee kent het onderwijs een directe verbinding met de beoogde leerresultaten. Het panel is in de breedte enthousiast over de invulling van de vakinhoudelijke en vakdidactische lijnen van het programma waarin de landelijke kennisbases (zowel vakspecifiek als generiek) herkenbaar zijn opgenomen. Als generiek aandachtspunt ziet het panel het verstevigen van de opleidingsverantwoordelijkheid voor de beroepscomponent. Er gaat veel aandacht uit naar de theoretische vorming van studenten op het gebied van vakdidactiek. Hoewel er middels beroepsopdrachten, reflectieverslagen en portfolio's wel enig zicht is op de toepassing van deze aangeleerde vakdidactische theorie, vindt het panel het waardevol dit te verstevigen. Dit aspect vindt het panel dermate van belang dat het voor alle

zeven opleidingen tot een voldoende leidt op deze standaard. De opleidingen kunnen ten aanzien van de beroepscomponent een duidelijkere rol naar zicht toe trekken.

Het onderwijs op het gebied van onderzoek heeft in de loop der jaren een andere oriëntatie gekregen: van breed onderwijskundig onderzoek naar (didactisch) ontwerponderzoek en aandacht voor het onderzoekend vermogen van de studenten. Met deze transitie staat de beroepspraktijk van de studenten meer centraal waardoor het eigenaarschap wordt versterkt. Door in de doelstelling te verankeren dat het ontwerponderzoek betrekking heeft op het functioneren van de docent, zijn vakgroep en op de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs op de school, wordt zowel de individuele, professionele ontwikkeling van de student gestimuleerd als ook van de vakgroep en de school. Het panel waardeert de transitie die de opleidingen hierin maken en vindt deze passend bij de werkomgeving van de masterstudent. Daarbij concludeert het panel dat de opleidingen zich adequaat positioneren ten opzichte van verwante opleidingen (ook in de regio) waarbij zij passend gebruik maken van de landelijke kennisbasis. Tevens is er aandacht voor een optimale onderzoeksomgeving, doordat alle zeven opleidingen samenwerken met lectoraten en de lerarenopleidingen van de RUG, inclusief de daarbij behorende onderzoekers. Het panel waardeert dit positief.

In de vormgeving van het onderwijs vormen de eerder genoemde leerlijnen het gezamenlijke fundament. Ook in de uitwerking naar werkvormen ziet het panel een hoge mate van gezamenlijkheid. De opleidingen stemmen de keuze voor werkvormen adequaat af op het doel van de betreffende module/les en onder meer door middel van digitale toepassingen zorgen de opleidingen voor een extra (inter)actieve setting. Een specifieke werkvorm die momenteel in toenemende mate een plek inneemt is *Lesson Study*. Het panel concludeert dat dit concept een krachtige vervlechting van vakinhoud, vakdidactiek en onderzoeksmatige competenties biedt. In het bijzonder waardeert het panel de inbedding van dit concept door de nadruk die er ligt op samenwerking tussen studenten (in hun rol als docent). Door (bevolkings)krimp zullen veel afgestudeerden als enige bovenbouwdocent in hun vakgebied werkzaam zijn. *Lesson Study* kan een bijdrage leveren aan schooloverkoepelende samenwerking (versterking educatieve infrastructuur) en is daarmee een adequate vertaling van de missie van de opleidingen.

Het panel is voorts in de breedte positief over de kwaliteit van het docententeam. De opleidingsachtergronden in de zeven vakgebieden en/of in het betreffende onderwijs stellen de docenten in staat het onderwijs op de drie centrale competenties adequaat en op het beoogde niveau te verzorgen. Een aanzienlijk deel van de docenten heeft een sterke binding met het werkveld. Daarnaast is er een sterke binding met de RUG; een flink aandeel - meer dan landelijk gangbaar - van de docenten is werkzaam voor beide instellingen. Er is tevens voldoende aandacht voor het (verder) professionaliseren van docenten, onder meer via opleidingen, trainingen en cursussen. Studenten tonen zich zeer positief over de docententeams. De kleinschaligheid van de opleidingen is hier een belangrijke onderlegger voor. Studenten ervaren hierdoor een directe band met de docenten, waardoor in het leerproces een hoge mate van maatwerk bereikt kan worden. Dit draagt bij aan de diepgang die in hun ontwikkeling wordt gerealiseerd. De opleidingen zijn zich bewust van de schaduwzijden van de kleinschaligheid en trachten deze zo goed mogelijk te ondervangen, onder meer door *duo-teaching*. Ook werkveldvertegenwoordigers en een vertegenwoordiger van de RUG tonen zich positief over de kwalificaties van het docententeam. In combinatie met de gesprekken van het panel met

docenten van de zeven opleidingen leidt dit tot de typering van het team als: ambitieus, deskundig, inspirerend, enthousiast en gedreven.

Standaard 3: Toetsing

Het panel beoordeelt zes van de zeven master lerarenopleidingen op deze standaard als **voldoende**. De opleiding Leraar Wiskunde ontvangt van het panel het oordeel **goed**. De zeven opleidingen beschikken over een adequaat systeem van toetsing. Het toetsbeleid van de opleidingen sluit aan bij het NHL-brede toetskader 2016-2019. Belangrijke uitgangspunten voor het systeem van toetsing bij de opleidingen is de zogenaamde 'methodenmix' en dat er in de toetsing een vaste verdeling is van studiepunten over de drie centrale leerlijn. Er is voorzien in kwaliteitseisen voor toetsing. Deze hebben betrekking op validiteit, betrouwbaarheid, transparantie, studeerbaarheid, efficiency en evaluatie. De brede inzet van het vier-ogen-principe zowel bij toetsontwikkeling als bij de beoordeling volgt hieruit. Daarnaast is er sprake van landelijke kwaliteitsborging van toetsing gericht op de vakspecifieke kennisbasis en op de afstudeerdossiers.

De zeven opleidingen hanteren een goed gevarieerd aanbod aan toetsen (methodenmix), zo concludeert het panel. In de breedte concludeert het panel op basis van bestudering van een groot aantal toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen dat de toetskwaliteit (ruim) voldoende is. Er wordt aangesloten op de lesinhoud, er is sprake van adequate diepgang passend bij het masterniveau van de opleidingen én de beoordelingen zijn veelal goed navolgbaar voor het panel. Het panel concludeert dat voor veel toetsen toetsmatrijzen en/of rubrics aanwezig zijn. Uit de gesprekken met docenten/examinatoren en het bestudeerde materiaal blijkt voor het panel dat de opleidingen adequaat werken aan de kwaliteit van toetsing en dit ook waarmaken. In de uitvoering ziet het panel dat de masteropleiding Leraar Wiskunde zeer consequent en consistent werkt als het gaat om kwalitatief toetsen. De beoordelingen die het panel zag van deze opleidingen waren van bovengemiddelde kwaliteit gelet op zorgvuldigheid, helderheid en navolgbaarheid. Op het gebied van toetsing en beoordeling ziet het panel deze opleiding als een voorbeeld voor andere opleidingen, zowel binnen als buiten haar eigen hogeschool.

Het panel concludeert dat de examencommissie goed oog heeft voor het borgen van de kwaliteit van toetsing en beoordeling bij de zeven opleidingen. Passend bij haar borgende functie legt de examencommissie het accent op de drie centrale eindkwalificaties. Daarbij wordt adequaat gebruik gemaakt van de landelijke peerreviews, maar de examencommissie doet ook zelf steekproeven. In lijn met het voornemen van de examencommissie, geeft het panel mee om de rol van de examencommissie in de borging van de beroepscomponent (zie ook standaard 2) te verstevigen.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

Het panel beoordeelt de zeven master lerarenopleidingen (Nederlands, Fries, Engels, Duits, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie) op deze standaard als **voldoende**. Het panel concludeert dat de opleidingen in voldoende mate aantonen dat zij de beoogde leerresultaten

realiseren. De beoordeling van de realisatie van de beoogde leerresultaten berust op een meervoudig afstudeerdossier, passend bij de drie centrale competenties. Het panel concludeert op basis van bestudering van de afstudeerdossiers dat de afgestudeerden aantonen de beoogde leerresultaten te hebben gerealiseerd. De afstudeerdossiers laten zien dat het vakinhoudelijk en vakdidactische vermogen van de afgestudeerden voldoende is ontwikkeld evenals hun vermogen tot reflectie, professionele ontwikkeling en het onderzoekend vermogen. Daarmee constateert het panel in de breedte dat de opleidingen adequate eerstegraads leraren opleiden die klaar zijn voor docentschap in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs in het door hen gevolgde vakgebied. Alumni en vertegenwoordigers van het werkveld tonen zich in tevredenheidsonderzoeken en in gesprek met het panel (ruim) tevreden met de kwaliteit van de afgestudeerden. Afgestudeerden van de opleidingen zijn naar hun oordeel voldoende toegerust voor de beroepspraktijk in het eerstegraads gebied.

Geredeneerd vanuit de drie centrale competenties, concludeert het panel dat de vakinhoudelijke bekwaamheid van afgestudeerden kwalitatief het meest in het oog springt. Het panel benoemt twee aspecten die zij de opleiding wil meegeven voor verdere ontwikkeling. Aansluitend op de ambitie van de opleidingen om studenten te bekwamen in didactisch ontwerponderzoek, raadt het panel de opleidingen aan dit sterker te zekeren. Dit gezien de constatering dat veel bestudeerde onderzoeken (nog) niet vanuit dit concept zijn ingericht. Een tweede aspect betreft de versterking van de opleidingen op de ontwikkeling als eerstegraads docent in de praktijk (de beroepscomponent).

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	9
Schets van de opleiding	11
Standaard 1 Beoogde leerresultaten	13
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	16
Standaard 3 Toetsing	32
Standaard 4 Gerealiseerde leerresultaten	41
Eindoordeel over de opleiding	45
Aanbevelingen	47
Bijlagen	49
Bijlage 1 Bezoekprogramma	51
Bijlage 2 Bestudeerde documenten	56
Bijlage 3 Competentie met indicatoren eindniveau	57

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de zeven bestaande hbo-master lerarenopleidingen in de vakken: Nederlands, Fries, Engels, Duits, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie van NHL Hogeschool. Het visitatiepanel van NQA dat de beoordeling heeft uitgevoerd is samengesteld door NQA, in opdracht van NHL Hogeschool en in overleg met de opleidingen. Voorafgaand aan de visitatie heeft de NVAO het panel goedgekeurd.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Ook bevat het enkele aanbevelingen voor de opleiding. Het rapport is opgesteld conform het *Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs* van de NVAO (september 2016) en het *NQA-protocol 2017 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

Het visitatiebezoek heeft plaatsgevonden op 12 en 13 december 2017. Het visitatiepanel bestond uit een kernpanel gecombineerd met adviseurs op de zeven vakgebieden:

De heer dr. B. Koster (voorzitter, kernpanel, domeindeskundige)

De heer dr. ir. J. Buitink (kernpanel, domeindeskundige)

Mevrouw drs. J.E.J. Rutten (kernpanel, domeindeskundige)

De heer P. van Klinken (kernpanel, studentlid)

De heer dr. E. Mantingh (vakadviseur Nederlands)

De heer drs. J.B. Gronheid (vakadviseur Engels)

De heer drs. A.M.T.M. Janssen (vakadviseur Duits)

De heer prof. dr. G.T. Jensma (vakadviseur Fries)

De heer drs. P.M.G.M. Kop (vakadviseur Wiskunde)

De heer dr. E. van den Berg (vakadviseur Natuurkunde)

De heer dr. R.F. Grol (vakadviseur Algemene Economie)

De heer P. van Achteren BLL, auditor (sr.) van NQA, trad op als lead-auditor van het panel.

Afstemming tussen alle deelpanels heeft allereerst plaatsgevonden door de instructie die de panelleden krijgen met betrekking tot het beoordelingskader. De tussen Hobéon en NQA gekalibreerde criteria voor de beoordeling maken onderdeel uit van deze instructie. Daaraan voorafgaand is de afstemming geborgd door overlap in de bezetting tussen alle deelpanels. Daarnaast is, rekening houdend met het feit dat elke opleidingsbeoordeling een individuele beoordeling betreft, vanuit de overlap in de bezetting, waar relevant, voortschrijdend gereflecteerd op vorige bezoeken binnen deze visitatiegroep. Verder wordt de afstemming tussen de panels geborgd door de ondersteuning van zo veel mogelijk dezelfde secretaris vanuit zowel Hobéon als NQA en door de inzet van getrainde voorzitters.

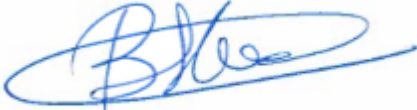
Bij de aanvraag heeft de instelling een zelfevaluatierapport (ZER) aangeboden. De ZER kent een generiek deel waarin gemeenschappelijke informatie over de standaarden is opgenomen en een deel met vakspecifieke informatie per opleiding. De ZER voldeed naar vorm en inhoud aan de eisen van het desbetreffende NVAO-beoordelingskader en aan de eisen van het *NQA-protocol 2017*. Het visitatiepanel heeft de ZER en bijbehorende bijlagen bestudeerd, een voorbereidend overleg gehouden en een bezoek aan de opleidingen gebracht (zie ook bijlage 1 en 2). Het bezoekprogramma kende evenals de opzet van de zelfevaluatie een generiek deel (dag 1: 12

december) en een vakspecifiek deel (dag 2: 13 december). De tweede dag kende een indeling naar vier clusters (Nederlands & Fries, Engels & Duits, Natuurkunde & Wiskunde én Algemene Economie). Voor deze gesprekken per cluster splitste het kernpanel zich op en voerde met de betreffende vakadviseurs de gesprekken met betrokkenen bij de opleidingen. Om deze opzet te faciliteren werd de lead-auditor op de tweede dag ondersteund door drie auditoren van NQA: mevrouw H. Burgler Feenstra, mevrouw I. Griffioen en de heer A. Hoitink (allen NVAO gecertificeerd).

Met alle (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie heeft het panel tot een weloverwogen oordeel kunnen komen. Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleidingen in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

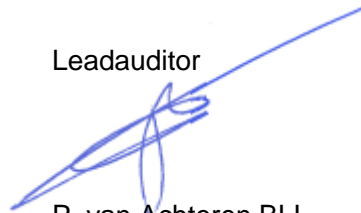
Utrecht, 23 april 2018

Panelvoorzitter

dr. B. Koster

Leadauditor

P. van Achteren BLL

Schets van de opleidingen

Identiteit

De zeven master lerarenopleidingen van de NHL Hogeschool zijn kleine opleidingen. Ze hebben een relatief klein aantal studenten en zijn gehuisvest in een apart gebouw in de stad Groningen. Zij maken samen met de NHL masteropleiding Pedagogiek en ECNO (Educatief Centrum Noord-Oost) gebruik van de faciliteiten. Door de kleinschaligheid zijn de lijnen tussen docenten, ondersteunend personeel en studenten kort en laagdrempelig. Er wordt gewerkt met kleine groepen waardoor de aandacht voor de studenten zo optimaal mogelijk vormgegeven kan worden. Elke woensdag zijn de docenten op school aanwezig, niet alleen voor de lessen, maar ook voor overleg en begeleidingstaken. Via moderne communicatiemiddelen zijn de docenten ook op de andere dagen bereikbaar.

Ontwikkelingen afgelopen jaren

In de afgelopen jaren hebben de opleidingen geïnvesteerd in de vakinhoudelijke en vakdidactische ontwikkeling van de onderwijsprogramma's. Het ging daarbij om het actualiseren van het curriculum, inspelen op externe ontwikkelingen en – mede als gevolg daarvan - het reorganiseren van modules. De opleidingen hebben al jarenlang een sterke focus op het bereiken van een hoog vakinhoudelijk niveau bij de studenten. Dit was mede het gevolg van de maatschappelijke en politieke discussie over het veronderstelde gebrek aan inhoudelijke bekwaamheid van docenten. Deze discussie leidde uiteindelijk tot het invoeren van landelijke kennisbases (generiek en vakspecifiek), waarmee de opleidingen ook vanuit die kaders de onderwijsprogramma's verder konden ontwikkelen.

Meer recent zijn de zeven opleidingen meer als collectief gaan optreden. Dit is onder meer zichtbaar in de gezamenlijke ambitie om passend onderwijs in de krimpregio te verzorgen. Naast deze ontwikkelingen zijn de opleidingen ook bezig geweest met het onderwijs op het gebied van vakdidactiek en onderzoek. De vakdidactiek heeft een grotere plek gekregen in de curricula; bij sommige opleidingen geïntegreerd, bij anderen via aparte modules. Wat betreft het onderzoek hebben de opleidingen een beweging doorgemaakt van (breed) onderwijskundig onderzoek naar didactisch ontwerponderzoek. Daarin staat de eigen beroepspraktijk van de studenten centraal en wordt het gevoel van eigenaarschap bij de student vergroot.

Speerpunten komende jaren

De opleidingen zijn voornemens de komende jaren te werken aan (1) meer en explicietere aandacht in het programma voor de bovenbouw leerling voor wat betreft gedrag, persoonsvorming, leren en keuze van de vervolgstudie, (2) meer aandacht voor voortgezette professionele ontwikkeling door het samen werken en samen leren met collega's binnen en buiten de eigen (school)locatie en (3) meer ruimte voor het aantonen van competenties/bekwaamheden in de eigen leer- en werkomgeving mede onder de vlag van het experiment leeruitkomsten en het NHL beleid inzake flexibilisering van de deeltijd.

Standaard 1 Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op dit gebied van de beoogde leerresultaten.

Conclusie

Het panel beoordeelt de zeven master lerarenopleidingen van NHL Hogeschool op standaard 1 als **voldoende**. De opleidingen maken voor de beoogde leerresultaten adequaat gebruik van de landelijke kaders, zoals het landelijke beroepsprofiel, de beroepsrollen en de kennisbases. De opleidingen spelen ook een actieve rol bij de totstandkoming en actualisatie van deze kaders, samen met collega-instellingen en het (regionale) werkveld. Al met al leidt dit tot drie centrale competenties die voor alle zeven opleidingen gelden, maar die specifiek worden ingekleurd vanuit de kennisbases voor Nederlands, Fries, Duits, Engels, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie. De doelstellingen voor de competentie op het gebied van onderzoek zijn gestoeld op de landelijke generieke kennisbasis. Daarmee concludeert het panel dat de opleidingen goed aangesloten zijn op de landelijk overeengekomen doelstellingen voor het opleiden van eerstegraads leraren. Specifiek voor de regio geldt, door de (bevolkings)krimp, dat afgestudeerden niet zelden de enige vakspecialist zijn op hun school. Dit leidt ertoe dat de focus ligt op het afleveren van studenten die zich onderscheiden door zelfstandig te kunnen functioneren aan de ene kant en het vermogen hebben om samen te werken met andere secties aan de andere kant. Daarnaast ziet het panel dat de opleidingen zich bewust zijn van de ontwikkelingen in de regio en hierop ook acteren door het versterken van de educatieve infrastructuur in de regio. De opleidingen hebben duidelijk gemaakt dat ernaar gestreefd wordt studenten te leren om wendbare professionals te zijn die een voortrekkersrol aan kunnen nemen binnen de eigen school.

Onderbouwing

Beroepsbeeld

De professionele (master) eerstegraads lerarenopleidingen van de NHL Hogeschool leiden studenten op tot eerstegraads docenten in de noordelijke regio, een krimpregio, welke gekenmerkt wordt door relatief kleine scholen voor het voorbereidend hoger onderwijs (vho). De zeven opleidingen werken alle vanuit een gemeenschappelijke visie op de beoogde eindkwalificaties, op onderwijs, onderzoek en internationalisering. De inhoud van de opleidingen verschilt en iedere opleiding geeft een eigen kleur aan de werkwijze binnen de opleiding (zie standaard 2), waarmee eveneens sprake is van een eigen identiteit. Afgestudeerden ontvangen de titel Master of Education en zijn daarmee bevoegd les te geven in onder meer de bovenbouw van havo/vwo.

De opleidingen sluiten aan bij het beroepsbeeld dat in het landelijk vastgestelde beroepsprofiel (2016) is neergelegd. Het beroepsprofiel onderscheidt drie kernrollen voor de eerstegraads leraar: (1) de leraar als expert in zijn vakgebied, (2) de leraar als vakdidacticus en (3) de leraar als onderzoekende professional. De beroepsrollen zijn tot stand gekomen in overleg met de eerstegraads lerarenopleidingen van collega-hogescholen in het land en met medewerking van werkveldvertegenwoordigers. Het beroepsprofiel biedt, naar mening van het panel, een adequaat handvat voor de inrichting van de opleidingen.

Vermogens van de leraar vho

Net als het beroepsprofiel is er landelijk en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld invulling gegeven aan de beoogde competenties. In de tabel hieronder zijn de competenties weergegeven. Hierin komt het vermogen van de afgestudeerde leraar vho tot uiting. Het panel vindt dat deze congruent met het beroepsprofiel zijn ingevuld. Door de afstemming met collega-instellingen en het werkveld is er een adequaat gelegitimeerde set aan beroepscompetenties tot stand gekomen. Onderstaande competenties zijn uitgewerkt naar in totaal veertien indicatoren die het eindniveau van de opleidingen verder duiden. Deze uitwerking is opgenomen als bijlage 3 bij dit rapport.

1. Didactisch en vakinhoudelijk competent	2. Competent in reflectie en professionele ontwikkeling	3. Competent in onderzoekend handelen
<i>Een didactisch en vakinhoudelijk competente leraar vho heeft het vermogen om krachtige leeromgevingen te creëren, die leerlingen in staat stellen kennis, vaardigheden en houdingen uit de onderscheiden leer- of vakgebieden te verwerven en hen te begeleiden bij het maken van een keuze voor een vervolgstudie.</i>	<i>Een leraar vho die competent is in reflectie en professionele ontwikkeling heeft het vermogen om zich in reflectieve en evaluatieve zin te bezinnen op zijn/haar beroepsopvatting en professionele bekwaamheid en planmatig te werken aan een verdere ontwikkeling en/of verbetering daarvan.</i>	<i>Een onderzoekscompetente leraar vho beschikt over het vermogen om vanuit een nieuwsgierige, innovatieve houding gebruik te maken van zowel vakinhoudelijke als praktijkgericht onderzoek ten dienste van eigen professionalisering en de onderwijsontwikkeling van het eigen vakgebied.</i>

Wat betreft het masterniveau van de eindkwalificaties is door de opleidingen gebruik gemaakt van het raamwerk van de Dublin descriptoren. De descriptoren zijn gerelateerd aan de beroepsrollen uit het beroepsprofiel, bovenstaande competenties en aan de kennisbases (zie volgende alinea). Het panel constateert dat de opleidingen laten zien dat de eindkwalificaties voldoen aan het beoogde masterniveau.

Naast de beoogde competenties, wordt het onderwijs gestuurd vanuit kennisbases. Alle zeven lerarenopleidingen werken vanuit de landelijke generieke kennisbasis die in 2017 definitief werd vastgesteld. Deze generieke kennisbasis biedt onder meer een gemeenschappelijk kader voor onderzoek. Dit krijgt vorm door kwaliteitseisen ten aanzien van de methodische grondigheid en de relevantie en bruikbaarheid van het onderzoek in het onderwijs. Daarnaast werkt elke opleiding vanuit een eigen vakspecifieke landelijke kennisbasis. Deze landelijke kennisbases, die zijn ontstaan als uitwerking van de 'Kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011', zorgen voor een landelijk eenduidig kennisaanbod binnen de lerarenopleidingen. Tevens wordt op die manier adequaat voortgebouwd op de kennisverwerving door studenten tijdens hun vooropleiding, veelal een tweedegraads lerarenopleiding. De kennisbases uit 2011 zijn op het moment van de visitatie onderwerp van een herijkingsproces. In het voorjaar van 2018 zullen de

vernieuwde kennisbases worden aangeboden aan de Vereniging Hogescholen. Het panel constateert dat de opleidingen in voldoende mate aangesloten zijn op de landelijke overeengekomen doelstellingen voor het opleiden van eerstegraads leraren.

Profilering

Zoals verankerd ligt in de visie van de NHL master lerarenopleidingen wil men leraren opleiden voor de noordelijke regio, die voor een belangrijk deel gekenmerkt wordt door (bevolkings)krimp. Het panel constateert dat de opleidingen daarmee adequaat aansluiten bij de regionale situatie en oog hebben voor de bijbehorende gevolgen. Zo zijn de (toekomstig) afgestudeerden niet zelden werkzaam op kleine scholen voor het voorbereidend hoger onderwijs waar zij de enige vakspecialist zijn in de bovenbouw. Vaardigheden op het gebied van zelfstandig kunnen functioneren, samenwerken en netwerken zijn in zo'n omgeving van belang om voldoende ontwikkelkracht te houden. De opleidingen spreken in dat verband ook wel over de wendbare professional. Het panel heeft dan ook waardering voor de bredere rol die de masteropleidingen voor zichzelf weggelegd zien. De samenwerking met bijvoorbeeld de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) getuigt hiervan en is recent ook concreet geworden in het zogenoemde Expertisecentrum Vakdidactiek Noord (EVN) waarmee de educatieve infrastructuur in de regio versterkt wordt. Het panel is zeer te spreken over deze intensieve samenwerking, waarbij de twee partners elkaars rol zien als aanvullend voor de arbeidsmarkt en niet concurrerend. Bij het opleiden van de studenten vindt het panel dat die bijzondere regiokenmerken nog nadrukkelijker onderdeel kunnen worden van de doelstellingen. Het belang van vaardigheden als samenwerken en netwerken kan wellicht daardoor beter herkend worden door studenten.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Dit hoofdstuk bevat de conclusie en onderbouwing van het panel op het gebied van de onderwijsleeromgeving. Hieronder volgt eerst de conclusie, gevolgd door de onderbouwing. Deze onderbouwing valt in twee onderdelen uiteen: het eerste deel betreft generieke constatering van het panel waar het tweede deel inzoomt op de afzonderlijke kenmerken van de onderwijsleeromgeving per vakgebied.

Conclusie

Het panel beoordeelt alle opleidingen op de standaard Onderwijsleeromgeving als **voldoende**. Over het geheel concludeert het panel dat de master lerarenopleidingen Nederlands, Fries, Engels, Duits, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie mooi, stevig, robuust en degelijk in elkaar zitten. De opleidingen kennen eenzelfde opbouw van het curriculum, waarin de vakinhoudelijke, vakdidactische en een professionaliseringslijn de centrale ankers zijn. De professionaliseringslijn is voor alle opleidingen gelijk, de vakinhoudelijke en vakdidactische lijn zijn adequaat gestoeld op de vakspecifieke kennisbases. Hiermee kent het onderwijs een directe verbinding met de beoogde leerresultaten. Het panel is in de breedte enthousiast over de invulling van de vakinhoudelijke en vakdidactische lijnen van het programma waarin de landelijke kennisbases (zowel vakspecifiek als generiek) herkenbaar zijn opgenomen. Als generiek aandachtspunt ziet het panel het verstevigen van de opleidingsverantwoordelijkheid voor de beroepscomponent. Er gaat veel aandacht uit naar de theoretische vorming van studenten op het gebied van vakdidactiek. Hoewel er middels beroepsopdrachten, reflectieverslagen en portfolio's wel enig zicht is op de toepassing van deze aangeleerde vakdidactische theorie, vindt het panel het waardevol dit te verstevigen. Dit aspect vindt het panel dermate van belang dat het voor alle zeven opleidingen tot een voldoende leidt op deze standaard. De opleidingen kunnen ten aanzien van de beroepscomponent een duidelijkere rol naar zich toe trekken.

Het onderwijs op het gebied van onderzoek heeft in de loop der jaren een andere oriëntatie gekregen: van breed onderwijskundig onderzoek naar (didactisch) ontwerponderzoek en aandacht voor het onderzoekend vermogen van de studenten. Met deze transitie staat de beroepspraktijk van de studenten meer centraal waardoor het eigenaarschap wordt versterkt. Door in de doelstelling te verankeren dat het ontwerponderzoek betrekking heeft op het functioneren van de docent, zijn vakgroep en op de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs op de school, wordt zowel de individuele, professionele ontwikkeling van de student gestimuleerd als ook van de vakgroep en de school. Het panel waardeert de transitie die de opleidingen hierin maken en vindt deze passend bij de werkomgeving van de masterstudent. Daarbij concludeert het panel dat de opleidingen zich adequaat positioneren ten opzichte van verwante opleidingen (ook in de regio) waarbij zij passend gebruik maken van de landelijke kennisbasis. Tevens is er aandacht voor een optimale onderzoeksomgeving, doordat alle zeven opleidingen samenwerken met lectoraten en de lerarenopleidingen van de RUG, inclusief de daarbij behorende onderzoekers. Het panel waardeert dit positief.

In de vormgeving van het onderwijs vormen de eerder genoemde leerlijnen het gezamenlijke fundament. Ook in de uitwerking naar werkvormen ziet het panel een hoge mate van gezamenlijkheid. De opleidingen stemmen de keuze voor werkvormen adequaat af op het doel van de betreffende module/les en onder meer door middel van digitale toepassingen zorgen de opleidingen voor een extra (inter)actieve setting. Een specifieke werkvorm die momenteel in toenemende mate een plek inneemt is *Lesson Study*. Het panel concludeert dat dit concept een krachtige vervlechting van vakinhoud, vakdidactiek en onderzoeksmatige competenties biedt. In het bijzonder waardeert het panel de inbedding van dit concept door de nadruk die er ligt op samenwerking tussen studenten (in hun rol als docent). Door (bevolkings)krimp zullen veel afgestudeerden als enige bovenbouwdocent in hun vakgebied werkzaam zijn. *Lesson Study* kan een bijdrage leveren aan schooloverkoepelende samenwerking (versterking educatieve infrastructuur) en is daarmee een adequate vertaling van de missie van de opleidingen.

Het panel is voorts in de breedte positief over de kwaliteit van het docententeam. De opleidingsachtergronden in de zeven vakgebieden en/of in het betreffende onderwijs stellen de docenten in staat het onderwijs op de drie centrale competenties adequaat en op het beoogde niveau te verzorgen. Een aanzienlijk deel van de docenten heeft een sterke binding met het werkveld. Daarnaast is er een sterke binding met de RUG; een flink aandeel - meer dan landelijk gangbaar - van de docenten is werkzaam voor beide instellingen. Er is tevens voldoende aandacht voor het (verder) professionaliseren van docenten, onder meer via opleidingen, trainingen en cursussen. Studenten tonen zich zeer positief over de docententeams. De kleinschaligheid van de opleidingen is hier een belangrijke onderlegger voor. Studenten ervaren hierdoor een directe band met de docenten, waardoor in het leerproces een hoge mate van maatwerk bereikt kan worden. Dit draagt bij aan de diepgang die in hun ontwikkeling wordt gerealiseerd. De opleidingen zijn zich bewust van de schaduwzijden van de kleinschaligheid en trachten deze zo goed mogelijk te ondervangen, onder meer door *duo-teaching*. Ook werkveldvertegenwoordigers en een vertegenwoordiger van de RUG tonen zich positief over de kwalificaties van het docententeam. In combinatie met de gesprekken van het panel met docenten van de zeven opleidingen leidt dit tot de typering van het team als: ambitieus, deskundig, inspirerend, enthousiast en gedreven.

Onderbouwing

Opbouw curriculum: generiek

Alle zeven master lerarenopleidingen kennen dezelfde opbouw van het curriculum. Bovendien is de invulling van de professionaliseringslijn voor alle opleidingen gelijk. Met ingang van studiejaar 2018-2019 hanteren de master lerarenopleidingen van de NHL een vernieuwd curriculum. Doel van het ontwerp is om tegemoet te komen aan de nieuwe bekwaamheidseisen en enkele geconstateerde verbetermogelijkheden, onder meer op het gebied van studeer- en doceerbaarheid. Ook is het curriculumontwerp een opmaat naar de in gang gezette flexibilisering van de master lerarenopleidingen. Het panel constateert dat de opzet van het curriculum aan robuustheid heeft gewonnen. Het curriculum blijft adequaat ruimte bieden voor opleidings specifieke invulling (o.a. in de vakinhoudelijke en vakdidactische lijnen), maar gebruikt ook de ruimte om gezamenlijk onderwijs te organiseren. Het basiscurriculum voor alle opleidingen gaat er daarmee als volgt uit zien:

Opbouw curriculum				
	Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
Jaar 1	Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (15EC)		Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (10EC)	
			Professional in de school: keuze* (5EC)	
Jaar 2	Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (15EC)		Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (10EC)	
			Professional in de school: keuze* (5EC)	
Jaar 3	Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (10EC)			
	Onderzoekend Vermogen (15EC)			
			Professional in de school: pedagogiek in de bovenbouw (5EC)	
Opleidingsspecifiek				
Generiek				

* Professional in de school bestaat uit een verplicht onderdeel pedagogiek in de bovenbouw en uit de volgende keuzeonderdelen: Toetsing en Beoordeling, Differentiatie, Online arrangeren, en Vakverdieping.

De studenten die momenteel aan de opleidingen studeren, werken nog vanuit het volgende basiscurriculum:

Opbouw curriculum				
	Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
Jaar 1	Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (15EC)		Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (10EC)	
			Professional in de school* (5EC)	
Jaar 2	Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (15EC)		Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (10EC)	
			Professional in de school* (5EC)	
Jaar 3	Vakinhoudelijk en Vakdidactisch (15EC)			
	Afstudeerfase 2 (15EC)			
Opleidingsspecifiek				
Generiek				

* Professional in de school bestaat uit de volgende keuzeonderdelen: Toetsing en Beoordeling, Differentiatie, Online arrangeren, en Vakverdieping.

Zichtbaar in de programma's is dat alle opleidingen werken vanuit drie leerlijnen die een directe oriëntatie kennen op de beoogde leerresultaten: de vakinhoudelijke leerlijn, de vakdidactische leerlijn en de professionaliseringslijn (onderzoekend vermogen en reflectie). De invulling van de

vakinhoudelijke en vakdidactische leerlijn is per vak verschillend, afhankelijk van de landelijk overeengekomen kennisbases (zie ook opleidingsspecifieke passages).

Inrichting curriculum: generiek

Zichtbaar in het curriculumschema is dat de vakinhoudelijke en vakdidactische leerlijn een mate van verwantschap vertonen. Beide zijn gestoeld op de landelijk overeengekomen vakspecifieke kennisbases en sluiten aan op competentie 1: didactisch en vakinhoudelijk competent. Op het moment van de visitatie worden de kennisbases uit 2011 herijkt. Met de start van het studiejaar 2018-2019 maken de opleidingen de overstap naar de kennisbases en de nieuwe bekwaamheidseisen die in 2018 aangeboden worden aan de Vereniging Hogescholen.

Het panel ziet dat de opleidingen de laatste jaren werken aan het verankeren van een prominentere plek voor vakdidactiek. Passend bij de traditie van de opleidingen en daarmee de vertaling van het domein vakdidactiek in de kennisbases, is al dan niet gekozen voor het integreren van vakdidactiek en vakinhoud. Dit verschilt dus per opleiding: bij de talen worden vakinhoud en vakdidactiek geïntegreerd aangeboden, terwijl bij de exacte vakken en Algemene Economie juist bewust gekozen is voor een sterkere scheiding in dat aanbod. De verankering van de vakdidactiek heeft ook vorm gekregen in een aanbodseis van minimaal 15 EC. Analyses van de NHL lieten zien dat de hoeveelheid vakdidactiek sterk afhankelijk was van de inhoud van de kennisbases. De opleidingen zien dat het belang van vakdidactiek steeds groter wordt en hebben vooruitlopend op de nieuwe bekwaamheidseisen waarin de vakdidactische bekwaamheid prominent aan bod komt ervoor gekozen dat elke opleiding minimaal 15 EC vakdidactiek aanbiedt. Bij integratie van vakinhoud en vakdidactiek is niet altijd duidelijk of aan de omvang van 15 EC tegemoet wordt gekomen.

De professionaliseringslijn bevat het onderwijs dat studenten tot beheersing van de competenties 2 en 3 brengt: competent in reflectie en professionele ontwikkeling én competent in onderzoekend handelen. Deze laatste competentie komt aan de orde in de paragraaf onderwijs op het gebied van onderzoek: generiek. Wat betreft de competentie reflectie leidt het onderwijs op tot een leraar die regelmatig nadenkt over zijn beroepsopvattingen en zijn professionele bekwaamheid: een leraar die zijn beroepsuitoefening up to date weet te houden en waar nodig te verbeteren vanuit kennis over het leraarschap in het algemeen en specifiek over onderwijskundige opvattingen, normen en waarden. De onderwijsprogramma's kennen vanaf het studiejaar 2017-2018 vier onderwijsonderdelen die gekoppeld zijn aan deze leerlijn: professional in de school (twee keuzeonderdelen van elk 5 EC), professional in de school: pedagogiek in de bovenbouw (5 EC) en het onderzoekend vermogen (15 EC). De programma's daarvoor kenden geen aparte module pedagogiek, dit was impliciet onderdeel van andere onderwijsonderdelen.

Het panel is positief over de inrichting van het (generieke) onderwijsprogramma. Met de geboden centrale structuur en inhoud wordt recht gedaan aan de drie centrale ankers vanuit de beoogde leerresultaten. Voor de opleidingen is dit een goed houvast voor de verdere inhoudelijke invulling van het onderwijs. Het panel is in de breedte enthousiast over de invulling van de vakinhoudelijke en vakdidactische lijnen van het programma waarin de landelijke kennisbases herkenbaar zijn opgenomen (zie ook de opleidingsspecifieke passages).

Het panel constateert twee generieke aandachtspunten die betrekking hebben op de professionaliseringslijn. Het gaat daarbij ten eerste om de aandacht voor pedagogiek. Hoewel het

panel waardeert dat de opleidingen in het nu lopende curriculum expliciet aandacht gaan besteden aan dit aspect, vindt het terugkijkend dat de opleidingen deze versterking eerder hadden kunnen doorvoeren. In het derde jaar studiejaar is al plaatsgemaakt voor een module gericht op pedagogiek (Professional in de School 3: Pedagogiek in de bovenbouw). Een tweede aspect betreft de beroepscomponent in het onderwijsprogramma. Het panel ziet dat er veel aandacht uitgaat naar theoretische vorming van de studenten op het gebied van vakdidactiek. De praktische vertaling hiervan naar de beroepsuitoefening is echter een minder belicht onderdeel in de programma's. Hoewel er middels beroepsopdrachten, reflectieverslagen en portfolio's wel enig zicht is vanuit de opleidingen op de toepassing van de aangeleerde theoretische vakdidactische onderdelen, vindt het panel het waardevol dat de opleidingsverantwoordelijkheid hieromtrent wordt verstevigd. Met die beweging zullen de opleidingen in de toekomst meer recht doen aan de (praktische) transitie die studenten ook als uitvoerend docent doormaken van onderbouw naar bovenbouw. Dit aspect vindt het panel dermate van belang dat het voor alle zeven opleidingen tot een voldoende leidt op deze standaard.

Onderwijs op het gebied van onderzoek: generiek

De studenten van de master lerarenopleidingen worden opgeleid in het doen van (didactisch) ontwerponderzoek dat gericht is op het bevorderen van leer- en ontwikkelprocessen van leerlingen in het eigen vak. Het gaat steeds om onderzoek naar een educatieve interventie. De opleidingen hanteren hierbij de principes van *educational design research* en hoewel de vakgroepen de vrijheid hebben om keuzes te maken in het aanreiken van onderzoeksmethoden en bijbehorende conventies, is het doel altijd dat het onderzoek praktische kennis oplevert voor de docent en zijn vakgroep, en een verbetering oplevert van de kwaliteit van het onderwijs.

Het panel constateert dat de master lerarenopleidingen daarmee een beweging hebben gemaakt van breed onderwijskundig onderzoek naar (didactisch) ontwerponderzoek en op de ontwikkeling van het onderzoekend vermogen van de studenten. Deze beweging werd in gang gezet op basis van de constatering dat het bredere onderwijskundige onderzoek dat studenten deden, een indirectere relevantie had voor de eigen lespraktijk waardoor hun eigenaarschap voor het onderzoek ook onder druk kwam te staan. Met de transitie naar (didactisch) ontwerponderzoek komt de beroepspraktijk van de student centraal te staan en wordt die versterkt. Door in de doelstelling te verankeren dat het ontwerponderzoek betrekking heeft op het functioneren van de docent, zijn vakgroep en op de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs op school, wordt zowel de individuele, professionele ontwikkeling van de student gestimuleerd als die van de vakgroep en school. Het panel waardeert de transitie die de opleidingen hierin maken en vindt deze ook passend bij de werkomgeving. Het functioneren in de krimpregio vraagt, zoals de opleidingen zelf stellen, veel van de masteropgeleiden in de vakgroepen. Met deze vorm van onderzoek, kunnen zij een passende bijdrage leveren, aldus het panel. Daarbij kan naar oordeel van het panel een versterking van deze vorm van onderzoek plaatsvinden door enerzijds het cyclische karakter te benadrukken en anderzijds ook (de evaluatie van) het ontwerp onderdeel van het onderzoek te laten zijn.

Daarbij constateert het panel dat de opleidingen hun onderzoek oriëntatie adequaat positioneren ten opzichte van verwante opleidingen (ook in de regio) waarbij zij passend gebruik maken van de landelijke kennisbasis en de nadruk leggen op het ontwikkelen van het onderzoekend vermogen bij de studenten. Onder het laatste wordt verstaan dat vanuit een door de student ervaren praktijkprobleem een scherpe probleemstelling wordt geformuleerd, gezocht wordt in het

kennisbestand wat hierover bekend is, data worden verzameld en geformuleerd wordt hoe dit aangepakt kan worden. Ten opzichte van de tweedegraads lerarenopleidingen onderscheidt de onderzoekscapaciteit van de eerstegraads leraar zich door de complexiteit van de vraagstukken, de relevantie en bruikbaarheid van de uitkomsten voor anderen, de capaciteit om meerdere onderzoeksmethoden (gecombineerd) toe te passen en door diepgaandere analyses.

Wat betreft de onderzoeksomgeving heeft het panel gezien dat de opleidingen een directe relatie hebben met het lectoraat 'Wendbaar vakmanschap'. Dit lectoraat is onderdeel van de onderzoeksgroep 'Vitale Educatie' die aansluiting vindt bij de strategische doelstellingen van de NHL op het gebied van 'Vital Regions'. De onderzoeksgroep 'Vitale Educatie' kent daarnaast de lectoraten 'Taalgebruik en leren', 'Duurzame schoolontwikkeling' en 'Fries en meertaligheid', die ook samenwerken met de opleidingen. Daarnaast wordt door de opleidingen uitgekeken naar de komst van een nieuw lectoraat 'Didactiek'. Dit lectoraat moet bijdragen aan de (verdere) integratie van onderzoekend vermogen in zowel de vakdidactiek per opleiding als in het generieke deel van het programma waarin didactisch ontwerpgericht onderzoek gedaan wordt. Het panel constateert dat alle eerstegraads lerarenopleidingen samenwerken met de lectoraten. Zo kennen alle programma's gastcolleges van de lectoren en verzorgt een associate lector (specialisatie didactiek) de plenaire lessen methodologie. Dergelijke activiteiten worden ook voor docenten georganiseerd, zodat ook op die manier het onderwijs verrijkt wordt met de kennis en kunde vanuit de lectoraten.

Vormgeving onderwijs: generiek

De zeven opleidingen hanteren wat betreft de vormgeving van het onderwijs een gezamenlijk fundament. De eerder genoemde leerlijnen zijn een belangrijk kenmerk, maar ook in de vertaling naar werkvormen ziet het panel een hoge mate van gezamenlijkheid. Voor de zeven opleidingen geldt dat het onderwijs veelal in bijeenkomsten in wisselende werkvormen wordt aangeboden. Deze afwisseling werkt stimulerend en krijgt concreet vorm in hoorcolleges, werkcolleges, (student)presentaties, discussievormen, brainstorms, workshops, practica, trainings- en instructiesessies. De opleidingen stemmen de keuze voor de werkvorm adequaat af op het doel van de betreffende module/les, zo stelt het panel vast.

Om studenten te activeren wordt door de opleiding in toenemende mate gebruik gemaakt van digitale hulpmiddelen. Bij de masteropleiding Leraar Nederlands bijvoorbeeld wordt gebruik gemaakt van *Socrative*, *Kahoot!* en *Nearpod*. Passend bij meer flexibiliteit ziet het panel dat de opleidingen ook steeds meer gebruik maken van instructiefilmpjes en/of volledige college-opnamen (o.a. Algemene Economie). Niet alleen is het hierdoor mogelijk om onderwijs tijd- en plaatsafhankelijk te volgen, het zorgt er tevens voor dat er in de colleges sneller een verdiepingsslag gemaakt kan worden, en deze werkwijze genereert daarmee ook extra aandacht voor (didactische) toepassing.

Een specifieke werkvorm die momenteel toenemend een plek inneemt in de opleidingen is *Lesson Study*. Deze bewezen professionaliseringsaanpak voor VO-docenten stimuleert de focus op het leerproces van leerlingen. In een *Lesson Study* doorlopen studenten in teamverband een cyclus om het leren van een specifiek onderwerp door leerlingen te verbeteren. Studenten analyseren daarbij kritisch en systematisch de leerprestaties van leerlingen en werken parallel aan het verbeteren van hun (vak)didactisch handelen. Onderdeel van *Lesson Study* is dat studenten meer bij elkaar in de les kijken naar ontwerp en uitvoering. De lessen worden

geobserveerd en opgenomen door de studenten van hun groepje. Na afloop wordt de didactiek van de les besproken en geëvalueerd. Op deze manier stimuleren studenten elkaar en inspireren ze elkaar. Bij de invoering en uitvoering van dit concept wordt nadrukkelijk samengewerkt met de RUG, waar een specialist op dit terrein werkzaam is. Het aanstaande lectoraat Didactiek van de NHL zal zich ook nadrukkelijk bezighouden met dit concept. Het panel verwelkomt de invoering van het concept *Lesson Study* en ziet daaraan verschillende sterke aspecten. Het biedt allereerst een krachtige vervaechting van vakinhoud, vakdidactiek en onderzoeksmatige competenties aan studenten. Ten tweede vindt het panel de beroepscomponent in het concept een waardevol aspect, zeker gezien de eerdere opmerking daarover. Ten derde ademt het concept samenwerking tussen studenten (als docent), hetgeen het panel belangrijk vindt gezien het feit dat veel studenten/afgestudeerden (door de krimp) als enige bovenbouwdocenten in hun vakgebied werkzaam zijn. Het concept kan aldus een bijdrage leveren aan school-overkoepelende samenwerking en is daarmee een adequate vertaling van de missie van de opleidingen. Tot slot is ook de samenwerking tussen de RUG en de NHL op dit terrein een mooi element.

Kwaliteit docenten: generiek

De zeven master lerarenopleidingen streven naar een optimale samenstelling van het afdelings- en opleidingsteam. Deze optimale samenstelling is neergelegd in een meerjarenpersoneelsplan en stuurt op aspecten als: promotie, praktijkervaring in het voorbereidend hoger onderwijs, verbinding met de bijbehorende bachelor en verbinding met de RUG. Op basis van bestudering van cv's van de docenten constateert het panel dat de kwalificaties van docenten goed aansluiten op dit beleid. Het panel is in de breedte positief over de kwalificaties van de docenten. De opleidingsachtergronden in de verschillende vakgebieden (Nederlands, Fries, Engels, Duits, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie) en/of in het betreffende onderwijs stellen de docenten in staat het onderwijs op de drie centrale competenties adequaat en op het beoogde niveau te verzorgen. Daarbij heeft een aanzienlijk deel van de docenten een sterke binding met het werkveld (bovenbouw havo/vwo), waarmee zij tevens het vermogen hebben om een directe verbinding te leggen met de praktijk. Dit is te meer van belang gezien de praktijkervaring die studenten meebrengen naar het onderwijs. Zo ontstaat de gelijkwaardige setting die, zo blijkt uit de gesprekken met de studenten, erg gewaardeerd wordt. Daarnaast is er een sterke binding met de RUG; een flink aandeel van de docenten, meer dan landelijk gangbaar, is werkzaam voor beide instellingen.

Naast de kwalificaties die docenten al bezitten, ziet het panel dat de opleidingen ook insteken op (verdere) professionalisering van hun docenten. Via een cyclus van plan- en beoordelingsgesprekken worden afspraken gemaakt over het volgen van opleidingen, trainingen en cursussen. Zo is er volgend vanuit de NHL-regeling 'Investering onderzoek door docenten' een docent als promovendus betrokken bij het lectoraat Taalgebruik en Leren. Een ander voorbeeld betreft de versterking van de kwalificaties van het team op het gebied van toetsing. De helft van het team beschikt over de basiskwalificatie examinering. Voor de andere docenten is de afspraak dat zij deze kwalificatie in 2018 behalen. Leden van de examencommissie dienen in dat jaar de senior-variant van die training te doorlopen. Hiernaast zijn er gezamenlijke studiedagen. Het afgelopen jaar stonden deze in het teken van onderzoekend vermogen en internationalisering.

Zonder uitzondering tonen de studenten zich zeer positief over de docententeams. Dit correspondeert met het beeld uit de NSE waar het onderwerp docenten¹ tussen de 3,96 (Duits) en de 4,17 (Nederlands) scoort. De gesprekken geven het panel het beeld dat de kleinschaligheid van de opleidingen een belangrijke onderlegger is van dit mooie resultaat. De studenten ervaren hierdoor een directe band met de docenten waardoor in het leerproces een hoge mate van maatwerk bereikt kan worden. De studenten geven aan dat dit bijdraagt aan de diepgang die in hun ontwikkeling gerealiseerd wordt. En, zo hoort het panel in gesprek met studenten en alumni, als blijkt dat een docent toch niet geschikt is wordt hier adequaat naar gehandeld. De gesprekken leveren in de breedte een beeld van een kwaliteitscultuur waarin docenten onderling, maar ook tussen docenten en studenten, sprake is van een waardevolle dialoog gericht op het onderwijs. Een keerzijde van de kleinschaligheid, waar de opleidingen zich terdege van bewust zijn, is dat het ook gepaard gaat met kwetsbaarheid. De werklast kan immers maar over een beperkt aantal medewerkers verdeeld worden. Door duo-teaching, waarbij docenten modules samen ontwikkelen en soms ook verzorgen, wordt getracht deze kwetsbaarheid zo goed mogelijk te ondervangen.

Ook uit de gesprekken met werkveldvertegenwoordigers en een vertegenwoordiger van de RUG komt een positief beeld naar voren over de kwalificaties van het docententeam. In combinatie met de gesprekken van het panel met docenten van de zeven opleidingen leidt dit tot de typering van het team als: ambitieus, deskundig, inspirerend, enthousiast en gedreven.

¹ Deze score is opgebouwd uit de subcriteria: inhoudelijke deskundigheid, didactische kwaliteit, bereikbaarheid, betrokkenheid, kwaliteit begeleiding, kwaliteit feedback, mate van inspiratie en de kennis over de beroepspraktijk.

Onderwijsinhoud: Nederlands

De inhoud van de opleiding is gebaseerd op landelijke afspraken: een generieke en een vakspecifieke kennisbasis en het competentieprofiel Leraar Voortgezet Hoger Onderwijs. Vanaf 2015-2016 is het curriculum geleidelijk aan het veranderen. Zo is recent een module 'Academisch lezen en schrijven' ingevoerd. Over de inhoud van de modules en de juiste koppeling aan de vakspecifieke kennisbasis overleggen de docenten op landelijk niveau. De kennisbasis wordt landelijk ontwikkeld en gevalideerd door het werkveld. De peerreviews hebben bijvoorbeeld geleid tot een andere aanpak bij de module 'Poëzieanalyse'. Vanaf het studiejaar 2017-2018 ziet het onderwijsprogramma er als volgt uit:

Curriculum studiejaar 2017-2018: de grijsgearceerde modules zijn onderdeel van de generieke lijn van de Master Lerarenopleidingen

Eerste jaar	EC	Tweede jaar	EC	Derde jaar	EC
Taalanalyse	5	Literatuurgeschiedenis (Middeleeuwen en 18 ^e en 19 ^e eeuw	7	Vakverdieping	10
Academisch lezen en schrijven	5	Taalgeschiedenis	3	Letterkunde 18 ^e en 19 ^e eeuw	5
Taalvaardigheidsontwikkeling	5	Taalvaardigheidsontwikkeling	5	Afstudeerfase 2	15
Lees- en schrijfvaardigheidsdidactiek	5	Poëzie-analyse	2		
Moderne letterkunde en literatuurwetenschap	5	Leesvaardigheid	3		
Professional in de school	5	Taal- en communicatiewetenschap	5		
		Professional in de school	5		

Het panel constateert dat de opleiding een beweging doormaakt naar een sterker praktijkgericht curriculum. Dit is zichtbaar in de keus voor didactisch ontwerponderzoek in de afstudeerfase en het vervallen van de module 'Vakverdieping', waarin studenten een vakinhoudelijk (neerlandistisch) onderzoek uitvoerden. De opleiding spreekt van "onderzoekend vermogen" en wil de student in alle drie de studiejaar vaker een deel van de onderzoekscyclus laten uitvoeren. Zo moeten studenten bij een argumentatieanalyse de juiste theorie zoeken en de gekozen analysemethode verantwoorden. De student moet een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding verwerven, die de eerstegraads leraar ook in zijn werk zal blijven toepassen. "Onderzoek mag geen kunstje zijn". Studenten geven in gesprek met het panel aan zich enigszins zorgen te maken over de hier geschetste beweging in het curriculum. In de praktijk ervaren zij juist de vakinhoudelijke verdieping als een bepalende factor in hun ontwikkeling. Het panel geeft de opleiding mee te waken voor een goede balans tussen deze elementen.

De master lerarenopleiding Nederlands benadert vakinhoud en vakdidactiek zo veel mogelijk integraal. Studenten nemen als vanzelfsprekend de geleerde vakinhoud mee naar hun lespraktijk. Tijdens de colleges praten ze met elkaar en met de docent over hun ervaringen. Zo ontstaat ruimte voor intervisie. Voor de didactiek bij 'Lees- en schrijfvaardigheid' staat een aparte module in het programmaoverzicht voor 2017-2018. Ook hier wordt de samenhang gezocht met de bijbehorende vakinhoud. Op dezelfde impliciete manier worden studenten uitgenodigd om te reflecteren op hun handelen als leraar. Reflectie is geen expliciete leerlijn in het curriculum. Bij een aantal modules wordt de student wel gevraagd een reflectieverslag te maken. Dit gebeurt onder andere bij 'Taalvaardigheid'. Bij de modules 'Professional in de school' ontwikkelen studenten beroepsproducten / onderwijsmateriaal. Hier komt reflectie op de eigen lespraktijk van de student het meest expliciet tot uitdrukking. Zij moeten bijvoorbeeld feedback vragen aan leerlingen en collega-leraren.

De panelleden hebben de modulebeschrijvingen bestudeerd, voorbeelden van modules en een representatieve selectie van gebruikte literatuur gezien. Het panel komt tot de conclusie dat de inhoud van het curriculum van masterniveau is en past bij de ontwikkeling tot eerstegraads bevoegd leraar. De inhoud van het curriculum is geheel gebaseerd op de kennisbases en het landelijk afgesproken competentieprofiel. Het panel meent dat de opleiding hier nog eigen accenten in zou kunnen aanbrengen. Het is nu niet duidelijk waarmee de masteropleiding Leraar Nederlands van de NHL zich van andere opleidingen onderscheidt.

Wat betreft vakdidactiek en reflectie op de lespraktijk stelt het panel vast dat docenten hier ieder op hun eigen manier voldoende aandacht aan geven. Dit is echter niet steeds zichtbaar en daarmee ook niet geborgd in het curriculum. Docenten lijken individuele keuzes te maken.

Onderwijsinhoud: Fries

De hbo-masteropleiding Leraar Fries is uniek in het land. De opleiding ontleent haar bestaansrecht aan het feit dat het Fries de erkende tweede rijkstaal in de provincie Friesland is. In de huidige situatie is het Fries een bedreigde minderheidstaal. In 2016 werd het 'Deltaplan Fries' gestart. Scholen in het primair en voortgezet onderwijs worden gestimuleerd om systematisch toe te werken naar verbetering van de taalvaardigheid in het Fries van hun leerlingen. Als er door de overheid, de schoolbesturen en de onderwijsinspectie consequenties worden verbonden aan het 'Deltaplan' zullen er meer eerstegraads leraren Fries nodig zijn.

De masteropleiding Leraar Fries baseert haar curriculum op de landelijke kennisbases, vakspecifiek en generiek, en het competentieprofiel Leraar Voortgezet Hoger Onderwijs. In 2017 kwam een vernieuwde kennisbasis Fries tot stand. Dit leidde direct tot veranderingen in het curriculum: meer aandacht voor andere culturele uitingen dan literatuur en voor meertaligheid. De opleiding richt zich op een uitstekende beheersing van het Fries als voorwaarde om met autoriteit les te kunnen geven in de bovenbouw van havo / vwo. Studenten moeten het Fries spreken, verstaan, lezen en schrijven op het hoogst mogelijke niveau (C2). Elke afgestudeerde heeft een voorbeeldfunctie als gebruiker van het standaard Fries. Dit geldt voor de lespraktijk, maar ook voor contacten met organisaties en overheden. De opleiding vindt het daarnaast belangrijk om ruim aandacht te besteden aan het Fries als minderheidstaal. Dit onderwerp staat met 15 EC in het curriculum 2017-2018. In deze module wordt de Friese taal in een Europese context behandeld.

Onderstaand overzicht biedt een totaaloverzicht van het curriculum 2017-2018:

Curriculum studiejaar 2017-2018: de grijsgegarceerde modules zijn onderdeel van de generieke lijn van de Master Lerarenopleidingen

Eerste jaar	EC	Tweede jaar	EC	Derde jaar	EC
Frysk as minderheidstaal	15	Literatuer yn kontekst	15	Wetenschapsfilosofie	5
Taalfeardigens	5	Taalkunde	5	Meartaligens	10
Meartalichheid yn it ûnderwiis	5	Meartalich ûnderwiis	5	Afstudeerfase 2	15
Professional in de school	5	Professional in de school	5		

De masteropleiding Leraar Fries sluit aan bij het uitgangspunt dat studenten aan het eind van hun studie een didactisch ontwerponderzoek uitvoeren. Zij moeten hun afstudeerrapport in het

Fries schrijven. Het curriculum 2017-2018 kent geen aparte modules die voorbereiden op het doen van onderzoek. Binnen alle modules worden studenten geconfronteerd met de laatste stand van zaken op het gebied van relevant onderzoek en trainen zij deelvaardigheden om zelf onderzoek te kunnen uitvoeren. Zo bouwt de opleiding aan het onderzoekend vermogen van de student.

Vakdidactiek is geïntegreerd in de vakinhoudelijke modules en expliciet gemaakt in de vorm van opdrachten voor de lespraktijk van de student. Op deze manier wil de opleiding de werkomgeving van de student bij het leerproces betrekken. In het programmaoverzicht is niet duidelijk zichtbaar hoeveel EC er aan vakinhoud en vakdidactiek worden besteed.

Studenten en docenten wisselen continu uit over de toepasbaarheid van het geleerde. Vanwege de kleine aantallen studenten en docenten, ontstaat gemakkelijk een sfeer van intervisie en collegiale consultatie.

De panelleden hebben de modulebeschrijvingen bestudeerd, voorbeelden van modules en een representatieve selectie van gebruikte literatuur gezien. Sommige boeken zijn dezelfde als bij de opleiding Leraar Nederlands. Het panel komt tot de conclusie dat de inhoud van het curriculum van masterniveau is en past bij de ontwikkeling tot eerstegraads bevoegd leraar. De inhoud van het curriculum is gebaseerd op de kennisbases en het landelijk afgesproken competentieprofiel. Doordat deze opleiding uniek in zijn soort is, kun je niet spreken van een profilering ten opzichte van andere opleidingen. Het grote belang dat de opleiding hecht aan de Friese taalvaardigheid vindt het panel terecht. Wat betreft vakdidactiek en reflectie op de lespraktijk stelt het panel vast dat dit geborgd is door de gelijkwaardige omgang tussen docenten en studenten, die samen een kleine groep vormen, een kwaliteit die in de formele beschrijving van het curriculum echter niet expliciet zichtbaar is. Naar de mening van het panel wordt deze opleiding gedragen door de kern docent. Zij doet dit vanuit een brede deskundigheid en met veel enthousiasme. Het curriculum wordt zo nodig snel en slagvaardig aangepast. De collega-docenten Leraar Nederlands prijzen het grote en relevante netwerk dat de opleiding Leraar Fries weet te onderhouden. Er zijn onder andere goede contacten met de opleiding Friese taal en cultuur van de RUG. Het panel ziet dat de opleiding maatwerk levert en dat studenten dit waarderen. Daar staat tegenover dat docenten continu variëren op het curriculum. Er is bijna sprake van individueel onderwijs. De volwaardige uitvoering van het programma voor elke individuele student is geborgd in de deskundigheid van de docenten. Dat maakt de opleiding sterk maar ook kwetsbaar.

Onderwijsinhoud: Engels

Vergeleken met het Engels in de onderbouw van het voorbereidend hoger onderwijs, kent de bovenbouw een aanzienlijke inhoudelijke verbreding. Waar in de onderbouw het aanleren van de taal op zich de hoofdmoot van het onderwijs vormt, moet de bovenbouw docent Engels ook in staat zijn de leerlingen mee te nemen in de werken van literatuur, poëzie, drama en cultuurhistorie. Deze elementen zijn daarmee ook onderdeel van het onderwijsprogramma voor de master lerarenopleiding Engels, passend bij de inhoud van de vakspecifieke kennisbasis. De inhoud van het vak is, zo stelt de opleiding, redelijk stabiel. Recent is de aandacht voor vakdidactiek gegroeid, met name als het gaat om het integreren van de didactische vaardigheden. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar in de modules 'Reading Revisited', 'Cultural Affairs' en 'Drama' die specifiek focussen op de toepassing van behandelde theorieën en deze ook operationaliseren naar bijvoorbeeld lesplannen. In lijn hiermee ziet de opleiding dat enkele

scholen waar studenten werkzaam zijn experimenteren met *language integrated learning*. Hoewel deze aanpak niet standaard is in het onderwijs, bereidt de opleiding haar studenten daar wel op voor. Op een zelfde wijze probeert de opleiding waar mogelijk ook voor studenten uit andere onderwijscontexten, zoals vmbo, mbo en hbo, relevant te zijn. In de opleidingsvisie staan dan ook de dialoog met de student en betekenisvol samenwerken centraal.

Het onderwijsprogramma voor het studiejaar 2017-2018 ziet er als volgt uit:

Curriculum studiejaar 2017-2018: de grijs gearceerde modules zijn onderdeel van de generieke lijn van de Master Lerarenopleidingen

Eerste jaar	EC	Tweede jaar	EC	Derde jaar	EC
Cultural affairs	5	Discourse analysis	5	History of culture	5
Poetry	5	Drama	5	Electives	5
Reading revised	5	Englises	5	EAP - reading	4
Applied linguistics	5	Novel B	5	EAP - writing	2
Novel A	5	Literature @ school	5	Afstudeerfase 2	15
Professional in de school (keuze 1)	5	Professional in de school (keuze 2)	5		

De panelleden hebben de inhoud van het onderwijs bestudeerd door middel van het opleidingsdocument, modulebeschrijvingen en concrete uitwerkingen van modulen. Op basis hiervan constateert het panel dat er sprake is van een goed curriculum dat vergelijkbaar is met de inhoud van curricula van andere hogescholen. Het funderend kader (de competenties, beroepsprofiel en de kennisbasis) is helder beschreven en is de zichtbare onderlegger voor de inhoud van de leerlijnen en modulen. Het panel constateert voorts dat er veel samenhang is in de leerlijnen, vooral door de integratie van vak, taalvaardigheid en onderzoek. Voor het taalniveau ziet de opleiding dat veel studenten bij instroom reeds beschikken over een gecertificeerd C2 taalniveau, soms tevens met een Cambridge certificaat. Het panel constateert dat de opleiding het taalniveau Engels van de studenten, gedurende het programma, niet extern laat toetsen met een officieel, en internationaal gevalideerd examen, zoals ook landelijk wordt aanbevolen en ook bij de opleiding Leraar Duits gedaan wordt. Het panel raadt de opleiding aan het officiële Cambridge CPE examen (met minimum kwalificatie A of B) als externe taaltoets in te voeren, waarmee het taalniveau op vergelijkbare, transparante wijze geborgd wordt en aansluiting wordt gekregen met andere masteropleidingen en de vigerende TTO praktijk. Aangezien het behalen van het externe examen niet borgt dat studenten alle vaardigheden op het beoogde niveau beheersen, kan de opleiding daar in haar onderwijs op voortbouwen.

Onderwijsinhoud: Duits

Langs de drie centrale leerlijnen biedt de opleiding Duits onderwijs aan dat aansluit bij de relevante kennisbases, zo constateert het panel. Van oudsher, zo geeft de opleiding aan, heeft het vak Duits doeltaal, vakinhoud en vakdidactiek zoveel mogelijk geïntegreerd aangeboden. Tot 2017-2018 kende de opleiding nog twee aparte modulen vakdidactiek. Vanaf dit studiejaar is voor het vak Duits alle vakinhoud en vakdidactiek geïntegreerd. Per september 2017 biedt de opleiding een programma aan waarin eveneens een beweging is gemaakt naar een robuuster

onderwijsprogramma waarin de meeste onderwijseenheden 5 EC of een veelvoud daarvan zijn. Per 2017-2018 ziet dat onderwijsprogramma er als volgt uit:

Eerste jaar	EC	Tweede jaar	EC	Derde jaar	EC
Ideengeschichte	5	Roman und Film	5	Vakdidactische concepten	3
Grammatik und Orthographie	5	Begegnungsseminar	5	Internationalisering und Weiterbildung	5
Epische Kurzformen	5	Sprachgeschichte	5	Keuze	4
Landeskunde	5	Drama	5	Vakonderzoek	3
Lyrik	5	Moderne Linguistik	5	Afstudeerfase 2	15
Professional in de school (keuze 1)	5	Professional in de school (keuze 2)	5		

In aanvulling op de landelijke normen stelt de vakgroep Duits dat de studenten spreken, luisteren, lezen en schrijven in de doeltaal op niveau C2. Dit is het hoogst haalbare taalbeheersingsniveau bij het MVT-onderwijs. De opleiding maakt gebruik van het Goethe Instituut om dit taalniveau extern te laten certificeren. De opzet van het onderwijsprogramma is adequaat, zo stelt het panel vast. Het programma behandelt de benodigde onderdelen van de kennisbases, waarmee de aansluiting op de doelstellingen van de opleiding wordt gerealiseerd. Het panel ziet wel mogelijkheden om in het programma de aandacht voor grammatica en voor eindexamentrainingen te verstevigen.

In de curriculumontwikkeling zitten meerdere bewegingen besloten, zo stelt het panel vast. Niet alleen is een robuuster programma ontstaan, er wordt explicieter aandacht besteed aan pedagogiek. Ook is er meer ruimte in het programma gecreëerd voor onderwijs op het gebied van onderzoek. Er is een scherper accent vakstudies/effectstudies komen te liggen resulterend in ontwerponderzoek (inclusief analyse). Studenten en alumni toonden zich in het gesprek met het panel positief over de inhoud en inrichting van het onderwijsprogramma. Dit past bij de resultaten van de studenttevredenheidmetingen die de afgelopen twee jaren resp. een score van 4.02 en 3.92 laten zien als het gaat om de 'inhoud van de opleiding'. De studenten ervaren dat zij met de aangeboden lesstof in staat zijn om meer diepgang te realiseren in de lessen die zij verzorgen.

Onderwijsinhoud: Natuurkunde

Het curriculum voor vakinhoud en vakdidactiek van de master leraar natuurkunde beslaat tweederde deel van het totale leerplan en is aangesloten op de landelijke kennisbasis. Het curriculum dat per september 2017 van start is gegaan bestaat uit de volgende modules:

Eerste jaar	EC	Tweede jaar	EC	Derde jaar	EC
Elektriciteit en magnetisme	15	Mechanica	15	Wetenschappelijke grondslagen en ontwikkelingen	3
Capita Selecta	10	Kennisontwikkeling	5	Kennisontwikkeling	4
		Vakdidactiek	5	Keuze	3
				Practicum 3	2
				Vakdidactiek 3	3
Professional in de school	5	Professional in de school	5	Afstudeerfase 2	15

Het panel vindt de vakinhoudelijke modules qua opzet en inhoud goed. De aansluiting op de kennisbasis komt hierin goed tot uiting. De inhoud van de modulen laat zien dat de studenten een vakinhoudelijke groei dienen door te maken die tot uitdrukking komt in abstracter denken, complexere analyses en wendbare toepassingen van de betreffende vakinhoud. Het onderzoekend leren ziet het panel als een sterk punt terug onder meer in de modules Mechanica en Magnetisme. Studenten doen tamelijk geavanceerd onderzoek waarin ze verschijnselen observeren, een theoretisch model ontwikkelen en dit model iteratief toetsen in een serie van experimenten. Het panel constateert dat het programma rekening houdt met actuele ontwikkelingen in het domein van de natuurkunde. Dit betreft zowel theorie als de vertaling daarvan naar de lespraktijk van studenten. Een voorbeeld hiervan is een bijeenkomst over zwaartekracht golven waaraan zowel experts, alumni als studenten uit het derde studiejaar deelnamen.

De opleiding master leraar natuurkunde kent deels een integratie van vakinhoud en vakdidactiek. Zichtbaar in het curriculumschema zijn twee afzonderlijke modules vakdidactiek. Daarnaast zijn vakdidactische elementen vervlochten in de vakinhoudelijke modules. Zoals uit bovenstaande alinea blijkt, weet de opleiding daarbij ook adequaat onderzoeksvaardigheden in te bedden. Dit past bij de doelstelling van de opleiding om studenten in staat te stellen een innovatieve bijdrage te leveren aan het natuurkundeonderwijs. Dit vindt het panel van belang aangezien afgestudeerden vaak optreden als sectieleider of als enige docent natuurkunde in de bovenbouw. Het panel heeft hier waardering voor. Tot slot wil het panel de opleiding twee suggesties voor verbetering meegeven. Ten eerste wil het panel de opleiding stimuleren meer internationale vakdidactiek literatuur te gebruiken in het programma. Ten tweede raadt het panel de opleiding aan om regelmatig internationale conferenties te bezoeken zoals ASE (UK organisatie voor docenten natuurwetenschappen) en GIREP (Europese organisatie voor natuurkunde onderwijs).

Onderwijsinhoud: Wiskunde

Het panel constateert dat de master lerarenopleiding Wiskunde degelijk in elkaar steekt. De studenten en alumni tonen zich in gesprek met het panel positief over de sfeer op de opleiding: er is een cultuur waarin studenten leren van docenten en van medestudenten. In het studiejaar 2017-2018 ziet het onderwijsprogramma als volgt uit:

Curriculum studiejaar 2017-2018: de grijsgearceerde modules zijn onderdeel van de generieke lijn van de Master Lerarenopleidingen

Eerste jaar	EC	Tweede jaar	EC	Derde jaar	EC
Getaltheorie	5	Wetenschappelijke grondslagen	5	Dynamische systemen	6
Analyse	5	Lineaire algebra	5	Wetenschappelijke grondslagen	5
Statistiek	5	Algebra en meetkunde	5	Vakdidactiek 3	3
Integraalrekening	5	Grafentheorie	5	Afstudeerfase 2	15
Vakdidactiek 1	5	Statistiek	5		
Professional in de school	5	Vakdidactiek 2	5		

Op basis van bestudering van de inhoud van het onderwijsprogramma constateert het panel dat er een goede balans is tussen het aanbod aan kennis en vaardigheden. Zichtbaar is dat de vakinhoud is opgebouwd uit de acht verplichte sub domeinen van de vakspecifieke kennisbasis. Daarnaast heeft de opleiding vanuit de keuzeonderdelen van de kennisbasis de volgende drie modules in het programma ingebed: meervoudige integraalrekening, grafentheorie en algebra & meetkunde. De opleiding bereidt zich voor op de invoering van de herziene kennisbasis. De wijzigingen zijn beperkt omdat de inhoud van de wiskunde in het VO voor een groot deel constant zal blijven. Eén van de meest ingrijpende wijzigingen betreft het statistiekonderwijs waar het werken met grote databestanden meer aandacht zal krijgen. De opleiding anticipeert hierop door het vak Statistiek te herontwerpen (voorjaar 2018).

Het panel constateert dat vakinhoud en vakdidactiek in de basis afzonderlijk van elkaar wordt aangeboden, al is er in de vakinhoudelijke modules wel degelijk impliciet aandacht voor vakdidactiek. De keuze voor een afzonderlijke vakdidactische lijn vindt het panel adequaat onderbouwd vanuit het feit dat (1) vakdidactiek een apart sub-domein is in de kennisbasis, (2) de opleiding wil dat de studenten bij de vakmodules de volle aandacht hebben voor de versterking van de eigen vakinhoudelijke kennis en (3) de mogelijkheden die het biedt om maatwerk mogelijk te maken voor instromers die vanuit andere masterstudies al veel vakinhoudelijke kennis en vaardigheden meebrengen. De opleiding kiest, passend bij de behoefte van studenten, voor een toegepaste benadering van het vakdidactische onderwijs gefundeerd vanuit theoretische achtergronden. In het programma krijgt dit concreet vorm in drie modules vakdidactiek van elk 5 EC. In jaar 1 gaat het om 'wiskunde ontdekken en presenteren' gevolgd door een verdieping (o.a. didactische achtergronden en uitlegstrategieën) op thema's uit de schoolwiskunde in het tweede jaar. De vakdidactische module in het derde jaar is gericht op het formuleren van een visie op wiskunde en wiskundeonderwijs en op de vertaling van vakdidactisch wetenschappelijk onderzoek naar lessen in de eigen praktijk. Het panel vindt dit een mooie en passende opbouw en ziet ook dat de docenten blijvend werken aan het verrijken van het onderwijs. Zo werkt de opleiding momenteel aan het inbedden van diverse aspecten van de *Lesson Study-cyclus*.

In de gesprekken met het panel tonen studenten zich (zeer) tevreden over de inhoud van het onderwijs. De opleiding streeft, zo geven zij aan, naar een zodanige verdieping en verbreding dat zij boven de regeltjes en systemen uit de schoolboeken staan. De tevredenheid van studenten blijkt ook uit de waardering in diverse evaluaties (NSE, vak-, eindstudie- en alumni-evaluaties). In de Keuzegids Masters heeft de opleiding dan ook het predicaat 'topopleiding'.

Onderwijsinhoud: Algemene Economie

Passend bij het centrale beleid van de master lerarenopleidingen richt de masteropleiding leraar Algemene Economie zich op het aanbieden van vakinhoudelijke en vakdidactische kennis en vaardigheden op basis van de vakspecifieke kennisbasis én op de elementen vanuit de generieke kennisbasis, onder meer vertaald naar onderwijs op het gebied van didactisch ontwerponderzoek. In het studiejaar 2017-2018 ziet het onderwijsprogramma er als volgt uit:

Eerste jaar	EC	Tweede jaar	EC	Derde jaar	EC
Macro-economie 1	5	Micro-economie 1	5	Geschiedenis en methode van de economie	9
Wiskunde	5	Internationale economie	5	Nieuwe ontwikkelingen	3
Macro-economie 2	5	Micro-economie 2	5	Vakdidactiek 4	3
Geldwezen	5	Vakdidactiek 2	5	Afstudeerfase 2	15
Vakdidactiek 1	5	Vakdidactiek 3	5		
Professional in de school (keuze 1)	5	Professional in de school (keuze 2)	5		

Het curriculum voor vak- en vakdidactiek beslaat zo'n tweederde deel van het totale leerplan. De inhoud ervan is in beweging en die beweging is meervoudig. Zo is er allereerst in de afgelopen jaren gewerkt aan de (blijvende) inhoudelijke aansluiting van het programma op de ontwikkelingen in de economische wetenschap. Aangejaagd door de economische crisis zijn traditionele economische modellen ter discussie komen te staan. De grote aandacht voor rationaliteit in traditionele modellen staat onder druk en er is toenemende aandacht voor ontwikkelingen/theorieën (bijv. institutionele economie en gedragseconomie) die vraagtekens zetten bij de rationaliteit van economisch gedrag. De opleiding biedt plek aan dit soort ontwikkelingen (module: Nieuwe ontwikkelingen) naast de traditionele theorieën en gebruikt dit adequaat om studenten kritisch te leren kijken naar economische modellen. Een tweede beweging in het programma betreft de aandacht voor wiskunde. Passend bij de afnemende rol van wiskunde in het examenprogramma havo/vwo, heeft de opleiding besloten de omvang van de wiskunde-component te verkleinen. Een derde voorbeeld van de beweging betreft de relatie tussen de vakinhoud en de vakdidactiek. Het vernieuwde curriculum (2017-2018) biedt verruimde aandacht voor vakdidactiek en maakt een beweging naar een meer geïntegreerd aanbod van vakinhoud en vakdidactiek. De opleiding sluit daarmee aan op de toegenomen inzichten vanuit vakdidactisch economisch onderzoek. Het panel heeft waardering voor de scherpte waarmee de opleiding ontwikkelingen volgt en deze actief inbedt in het onderwijsaanbod. Hierbij houdt de opleiding adequaat zicht op het afdekken van de kennisbasis.

Studenten tonen zich in het gesprek met het panel zeer positief over de inhoud van het onderwijs. Ze geven aan "echt een kennissprong" te maken die zowel verbredend als verdiepend is. Daarmee staan ze, zoals ze zelf aangeven, steviger voor de klas. Expliciet noemen zij daarbij ook het toegenomen (didactische) vermogen om die kennis over te dragen aan hun leerlingen en breder (beleidsmatig) mee te denken op het niveau van de school.

Standaard 3 Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op dit gebied van de standaard Toetsing. Het hoofdstuk kent eenzelfde opbouw als bij standaard 2 met generieke en opleidingsspecifieke passages.

Conclusie

Het panel beoordeelt zes van de zeven master lerarenopleidingen op deze standaard als **voldoende**. De opleiding Leraar Wiskunde ontvangt van het panel het oordeel **goed**. De zeven opleidingen beschikken over een adequaat systeem van toetsing. Het toetsbeleid van de opleidingen sluit aan bij het NHL-brede toetskader 2016-2019. Belangrijke uitgangspunten voor het systeem van toetsing bij de opleidingen is de zogenaamde 'methodenmix' en dat er in de toetsing een vaste verdeling is van studiepunten over de drie centrale leerlijnen. Er is voorzien in kwaliteitseisen voor toetsing. Deze hebben betrekking op validiteit, betrouwbaarheid, transparantie, studeerbaarheid, efficiency & evaluatie. De brede inzet van het vier-ogen-principe zowel bij toetsontwikkeling als bij de beoordeling volgt hieruit. Daarnaast is er sprake van landelijke kwaliteitsborging van toetsing gericht op de vakspecifieke kennisbasis en op de afstudeerdossiers.

De zeven opleidingen hanteren een goed gevarieerd aanbod aan toetsen (methodenmix), zo concludeert het panel. In de breedte concludeert het panel op basis van bestudering van een groot aantal toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen dat de toetskwaliteit (ruim) voldoende is. Er wordt aangesloten op de lesinhoud, er is sprake van adequate diepgang passend bij het masterniveau van de opleidingen én de beoordelingen zijn veelal goed navolgbaar voor het panel. Het panel concludeert dat voor veel toetsen toetsmatrijzen en/of rubrics aanwezig zijn. Uit de gesprekken met docenten/examinatoren en het bestudeerde materiaal blijkt voor het panel dat de opleidingen adequaat werken aan de kwaliteit van toetsing en dit ook waarmaken. In de uitvoering ziet het panel dat de masteropleiding Leraar Wiskunde zeer consequent en consistent werkt als het gaat om kwalitatief toetsen. De beoordelingen die het panel zag van deze opleidingen waren van bovengemiddelde kwaliteit gelet op zorgvuldigheid, helderheid en navolgbaarheid. Op het gebied van toetsing en beoordeling ziet het panel deze opleiding als een voorbeeld voor andere opleidingen, zowel binnen als buiten haar eigen hogeschool.

Het panel concludeert dat de examencommissie goed oog heeft voor het borgen van de kwaliteit van toetsing en beoordeling bij de zeven opleidingen. Passend bij haar borgende functie legt de examencommissie het accent op de drie centrale eindkwalificaties. Daarbij wordt adequaat gebruik gemaakt van de landelijke peerreviews, maar de examencommissie doet ook zelf steekproeven. In lijn met het voornemen van de examencommissie, geeft het panel mee om de rol van de examencommissie in de borging van de beroepscomponent (zie ook standaard 2) te verstevigen. Ook vindt het panel het de examencommissie aan te raden een wijze van omgang te vinden met het geïntegreerde aanbod aan vakinhoud en vakdidactiek. Dat laatste met name met het oog op vrijstellingen.

Onderbouwing

Toetsing: beleid en bewaking generiek

In het opleidingsdocument geven de opleidingen inzicht in hun toetsbeleid. Dit beleid is aangesloten op het NHL-brede toetskader 2016-2019 dat in 2015 werd vastgesteld. Hierin wordt onder meer het belang van externe validering benadrukt, passend bij het gedachtegoed uit het rapport "Vreemde Ogen Dwingen". Voorts geldt voor de zeven master lerarenopleidingen als belangrijk uitgangspunt van het toets- en beoordelingsbeleid dat er sprake is van een zogenaamde 'methodenmix' en dat er in de toetsing een vaste verdeling is van studiepunten over de drie centrale leerlijnen: 60 EC voor de vakinhoudelijke en vakdidactische leerlijn en 30 EC voor de professionaliseringslijn. Wat betreft de methodenmix willen de opleidingen door een combinatie van kennistoetsen en verschillende vormen van assessments recht doen aan de karaktereigenschappen van de onderwijsonderdelen. Bovendien is het uitgangspunt van de opleidingen dat differentiatie en variatie in toetsvormen van belang is om de student in staat te stellen om op verschillende niveaus (toepassing en integratie) te laten zien dat de eindkwalificaties bereikt zijn.

Centraal hebben de opleidingen ook kwaliteitseisen voor de toetsing opgesteld. Deze eisen hebben, zo constateert het panel, betrekking op validiteit, betrouwbaarheid, transparantie, studeerbaarheid en efficiency & evaluatie. De validiteit bijvoorbeeld wordt ondersteund door het koppelen van specifieke toetsvormen aan de drie leerlijnen. Om de betrouwbaarheid te ondersteunen passen de opleidingen breed het vier-ogen-principe toe. Zo zijn er bij assessments altijd twee assessoren betrokken en wordt bij twijfel een derde assessor ingezet. Bij mondelinge toetsen zijn eveneens altijd twee examinatoren aanwezig en de schriftelijke toetsen worden altijd opgesteld door twee docenten. De borging van de kwaliteit van toetsing en beoordeling gebeurt tevens via eerder genoemde externe validering. Zo is er landelijk een systeem van peerreview ingericht waarin de leden van vakgroepen van vijf hogescholen jaarlijks de inbedding van de vakspecifieke kennisbasis bekijken (20 procent per jaar). Lectoren, onderzoeksbegeleiders en examinatoren van de vijf hogescholen hebben ook zo'n systeem van peerreview voor een kwalitatieve toets van de eindwerken, gericht op de beheersing van de generieke kennisbasis. Het panel constateert dat deze centrale uitgangspunten getuigen van een zeer gedegen systeem gericht op het zorgen voor en bewaken van kwalitatief toetsen en beoordelen.

Toetsuitvoering: per opleiding

De studentenstatuten van de zeven master lerarenopleidingen geven adequaat inzicht in het toetsprogramma van de afzonderlijke opleidingen. Per opleiding is voor elke module aangeduid welke toetsvorm wordt gehanteerd. Het panel ziet dat alle zeven opleidingen een goed gevarieerd aanbod aan toetsen gebruiken. Het panel heeft van elke opleiding een representatieve set toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen bestudeerd en sprak met onder meer studenten en docenten over toetsing en beoordeling. De bevindingen van het panel worden hieronder per opleiding gepresenteerd.

Toetsuitvoering: Nederlands

Het toetsprogramma van de master lerarenopleiding Nederlands voorziet in een gevarieerd toetsaanbod, zo stelt het panel vast. Voorbeelden van toetsvormen zijn: schriftelijke toets (open en soms enkele gesloten vragen), literatuurreview, adviesrapport, analyse leesgedrag, presentatie, essay, debat en het onderzoeksrapport. Waar voorheen gedurende de hele opleiding schriftelijke toetsen werden afgenomen met voornamelijk begrips- en toepassingsvragen gebeurt dat nu alleen nog in de eerste anderhalf jaar van de opleiding. Als de studenten eenmaal de academische taalvaardigheden onder de knie hebben en de vakinhoudelijke en vakdidactische basiskennis beheersen, verlangt de opleiding in praktische opdrachten van studenten dat ze zelfstandig literaire werken of zakelijke teksten kunnen analyseren, theorieën kunnen evalueren en nieuwe kennis kunnen creëren. Op basis van de bestudering van enkele toetsen, uitgewerkte opdrachten (incl. beoordelingen) constateert het panel dat de toetsen het masterniveau representeren en aansluiten op de lesstof van de betreffende module, zowel qua vorm als inhoud. Bij de bestudeerde toetsen waren voorbeelden aanwezig van toetsmatrijzen en rubrics. Deze zijn voor steeds meer modules ontwikkeld. Het panel vond de gegeven beoordelingen passend en navolgbaar. Het viel op dat de examinatoren hun beoordelingen veelal voorzien van uitgebreide feedback, soms ook persoonlijk gericht op de ontwikkeling van de student. Hoewel het panel dit waardeert, merkt het ook op dat de feedback door deze intensiteit niet altijd functioneel is. Het panel raadt daarom aan scherp te blijven op de effectiviteit en efficiency van de feedback. Het toetssysteem zou naar oordeel van het panel nog rijker worden als er een mondeling tentamen aan wordt toegevoegd. Studenten zullen dat in de beroepspraktijk tegenkomen en de opleiding zou hier een voorbeeldfunctie kunnen vervullen.

Het systeem van toetsing bouwt op naar de toetsing van de beoogde leeruitkomsten. Representatief voor de beheersing van deze leeruitkomsten bij de opleiding Nederlands zijn de resultaten van de modules Academisch lezen & schrijven én Taal- & communicatiewetenschap (beide competentie C1) en voor de competenties C2 en C3: Afstudeerfase 2. Studenten worden daarin getoetst op een onderzoeksverslag, een publiceerbaar artikel, een presentatie op de eigen school (met een verslag van de gegeven feedback), reflectie op de eigen competenties en tot slot ook een portfolioassessment. Het panel constateert dat er veel aandacht is voor een objectieve beoordeling van het afstudeerwerk.

Het panel constateert voorts dat de opleiding kritisch is naar zichzelf ten aanzien van de inhoud en het niveau van de toetsen. De docenten/examinatoren zijn gewend met collega's te reflecteren op deze aspecten van toetsing. Verder worden toetsen in het Landelijk Overleg Master Lerarenopleidingen onderworpen aan peerreviews en is er uitwisseling met collega's Nederlandse taal en cultuur van de RUG. Voorts zijn twee veldassessoren, docenten uit de praktijk, examineren en betrokken bij de beoordeling van een aantal afstudeerdossiers. Dit is naar oordeel van het panel een adequate methode om de relevantie van de opleiding (en specifiek de toetsing) voor het werkveld te bewaken.

Toetsuitvoering: Fries

Gedurende de drie studiejaar legt de student twaalf toetsen af. De helft daarvan wordt aan het eind van een onderwijsperiode afgenomen. De overige zes worden op een flexibel moment afgenomen, in overeenstemming met het streven van de opleiding om de studenten een individueel, flexibel programma aan te bieden. Het panel constateert dat er sprake is van een

gevarieerde set toetsvormen: schriftelijke toetsen, mondelinge toetsen, essays, opdrachten, presentaties, artikelen en rapportages. Voor elke schriftelijke toets is een toetsmatrijs aanwezig, voor andere toetsvormen zijn rubrics gemaakt. De matrijzen en rubrics zijn voor studenten beschikbaar. De panelleden hebben een representatieve set toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen bestudeerd. De inhoud van de toetsing volstaat voor het beoordelen van de beoogde leeruitkomsten. De beoordelingen getuigen van deskundigheid van de docenten, de feedback die zij geven is helder en passend bij het gemaakte werk.

Voor het toetsen van de beheersing van de beoogde leeruitkomsten, heeft de opleiding per competentie toetsproducten aangewezen. Competentie C1 wordt finaal getoetst in de modules Frysk als minderheidstaal en bij Literatuer yn kontekst, de competenties C2 en C3 in afstudeerfase 2. Die afstudeerfase kent verschillende toetselementen waaronder een onderzoeksverslag, een publiceerbaar artikel, een presentatie op de eigen school (met een verslag van de gegeven feedback), reflectie op de eigen competenties en een portfolioassessment. Het panel heeft waardering voor deze combinatie van toetsproducten, waarmee als het ware een afstudeerdossier ontstaat dat goed is aangesloten op de drie centrale competenties. Bij de beoordeling van de afstudeerfase zijn altijd twee examinatoren betrokken. Vaak is één van hen een docent van een andere master lerarenopleiding talen.

Het panel constateert, op basis van de bestudering van toetsing en beoordeling, alsmede de gesprekken met studenten en docenten hierover, dat de opleiding Fries ruime aandacht heeft voor kwalitatief toetsen en beoordelen. De opleiding is kritisch op de inhoud van toetsen en op het niveau. Overleg met collega's houdt de betrokkenen scherp. Ook wil de opleiding met het lectoraat Meertaligheid een taalvaardigheidstoets op CEFR C2-niveau ontwikkelen. Niet alleen spreekt hieruit het verantwoordelijkheidsgevoel voor kwaliteit, het toont ook de ambitie van de opleiding. Voor een kleine opleiding als deze, met ook een kleine beroepsgroep, is externe borging lastiger te organiseren. Collega-docenten buiten de opleiding beheersen de doeltaal veelal niet. Het panel adviseert de examencommissie hier een explicietere rol te vervullen bij het stellen van eisen voor examinatoren. Dit laat onverlet dat de docenten zelf verantwoordelijk hebben en nemen voor de kwaliteit van toetsen. Het panel heeft geen enkele twijfel dat de docenten naar deze verantwoordelijkheid handelen.

Toetsuitvoering: Engels

De master lerarenopleiding Engels kent een gevarieerd toetsaanbod. Per module is in het studentenstatuut vermeld welke toetsvorm(en) gehanteerd worden. Het toetsinstrumentarium bestaat uit mondelinge toetsen, presentaties (ook in groepsvorm), onderzoeksrapportage, een portfolio, essay en klassieke (taal)vaardigheidsexamens. Daarmee hanteert de opleiding toetsen die qua vorm passen bij de doelstellingen van het onderwijs. Bestudering van een representatieve set toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen, constateert het panel dat de toetsing transparant is: er is een duidelijk instructie voor studenten aanwezig. Ook zijn de toetsen qua inhoud en niveau voor een master lerarenopleiding. Zo ligt er een duidelijke nadruk in de toetsing op het onderbouwen door studenten van keuzes en veel minder op reproducerende aspecten. De beoordelingen zijn adequaat en zijn navolgbaar. Die navolgbaarheid kan wel versterkt worden bij de mondelinge toetsen door de beoordeling goed te protocolleren. Ten aanzien van die mondelinge toetsing geeft het panel eveneens mee om het aantal te reduceren.

De toetsing van de beoogde leeruitkomsten vindt binnen verschillende programmaonderdelen plaats, passend bij de oriëntatie van de drie centrale competenties. Met de modulen Cultural Affairs en Literature@school toetst de opleiding de beheersing van competentie 1. De competenties 2 en 3 worden afgetoetst in afstudeerfase 2. Die afstudeerfase kent verschillende toetselementen waaronder een onderzoeksverslag, een publicabel artikel, een presentatie op de eigen school (met een verslag van de gegeven feedback), reflectie op de eigen competenties en een portfolioassessment. Bij de beoordeling zijn structureel twee examinatoren betrokken, waarvan één extern. Daarmee is de onafhankelijkheid van de beoordeling voldoende geborgd.

De bestudering van toetsen, uitwerkingen en beoordelingen alsmede het bredere toetsbeleid laten zien dat de opleiding voldoende oog heeft voor de kwaliteit van toetsen en beoordelingen. Dit blijkt voor het panel ook uit de gesprekken met docenten/examinatoren. Het panel waardeert het vier-ogen-principe in dit verband positief evenals de samenwerking die de docenten onderhouden met de RUG lerarenopleidingen als borging van het (taal)niveau. Een onafhankelijker vorm van externe borging zou een waardevolle volgende stap zijn voor de opleiding, aldus het panel (zie ook standaard 2). Studenten tonen zich in gesprek met het panel eveneens positief over de kwaliteit van de toetsing en beoordeling. De validiteit en betrouwbaarheid van de toetsing wordt door hen expliciet benoemd.

Toetsuitvoering: Duits

De master lerarenopleiding Duits geeft net als de andere opleidingen adequaat invulling aan de methodenmix bij toetsing. Dit resulteert in een gevarieerd aanbod van toetsen. De opleiding onderscheidt schriftelijke toetsen (bijvoorbeeld: essay, betoog en recensie), een artikel voor een vakblad (met mondelinge verantwoording), mondelinge toetsen, presentaties, onderzoeksverslag en de externe C2 taaltoets (door het Goethe instituut). Een belangrijke toetsvorm in het programma is het dossier. Hierin staat het ontwerpen van didactisch materiaal voor de eigen beroepspraktijk centraal. Gezien de studeer- en doceerbaarheid van dit element is de omvang ervan in het nieuwe programma teruggebracht. Het panel constateert dat de toetsing past bij de leerdoelen van de modulen en overkoepelend ook aansluit op de beoogde leeruitkomsten. Het studentenstatuut en het opleidingsdocument bieden goed overzicht over het systeem van toetsing. Bestudering van een representatieve set toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen hebben het panel laten zien dat de toetsen ook inhoudelijk passend zijn bij de oriëntatie en het niveau van de opleiding. Het panel kan zich overwegend vinden in de beoordelingen die de examinatoren gaven voor de studentuitwerkingen.

Het afstuderen kent verschillende elementen waarmee recht gedaan wordt aan de oriëntatie van de drie centrale competenties. Competentie 1 wordt finaal getoetst in de modulen Roman & Film en in Moderne Linguïstiek. Voor de competenties 2 en 3 gebeurt dat in Afstudeerfase 2. Studenten worden daarin getoetst op een onderzoeksverslag, een publiceerbaar artikel, een presentatie op de eigen school (met een verslag van de gegeven feedback), reflectie op de eigen competenties en tot slot ook een portfolioassessment. Bij de beoordeling zijn structureel twee examinatoren betrokken, waarvan één extern. Daarmee is de onafhankelijkheid van de beoordeling voldoende geborgd. Wat betreft het taalniveau is het panel in het bijzonder positief over de externe borging die de opleiding hierbij hanteert door de toetsing bij het Goethe instituut. Het artikel dat studenten in het kader van het afstuderen opstellen, schrijven zij in het Duits. Het

panel zou graag zien dat de taalbeheersing tevens onderdeel wordt van de beoordeling van dit toetsonderdeel.

Het panel constateert dat er binnen de opleiding Duits serieus aandacht is voor het realiseren van kwalitatief toetsen en beoordelen. Voor de schriftelijke toetsen zijn toetsmatrijzen opgesteld en bij alle opdrachten wordt gebruik gemaakt van rubrics. Bij het construeren hiervan is consequent het vier-ogenprincipe toegepast. Voorts houden de docenten elkaar scherp door de bespreking van evaluaties van modules en resultaten van toetsen in de vakgroep-vergaderingen. Naast de reeds bestaande landelijke peerreviews betreft de opleiding Duits ook een buitenlandse collega-instelling collegiaal bij het bespreken van de opgestelde toetsmatrijzen en rubrics.

Toetsuitvoering: Natuurkunde

De master lerarenopleiding Natuurkunde kent een variatie aan toetsvormen. Het studentenstatuut en het opleidingsdocument laten zien dat er sprake is van schriftelijke toetsen, presentaties, opdrachten, artikelen, rapportages en assessments. De vakkennis wordt deels schriftelijk en deels via opdrachten getoetst, zo constateert het panel. Het panel waardeert de variatie; het past qua inhoud en vorm bij het karakter van de modules. In het programma dat vanaf studiejaar 2017-2018 loopt, hebben studenten bij enkele modules (o.a. Mechanica) de mogelijkheid om met een eigen gekozen (beroeps)product de beoogde leeruitkomsten aan te tonen. De bestudering van toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen door het panel levert een positief beeld op over de kwaliteit van toetsing. Het niveau van de toetsing is passend voor een master lerarenopleiding. Dat ziet het panel onder meer terug in de balans in toetsvragen tussen uitleggen, redeneren en berekenen. De verslagen van studenten voor de module Mechanica laten ook een goede vakinhoudelijke relevantie zien. In twee andere schriftelijke toetsen ziet het panel ook goede aansluiting op de kennisbasis. Wel vond het panel de diepgang in de toets Thermodynamica duidelijk uitdagender dan in de toets voor Optica. Daar zou de opleiding nog een stap kunnen zetten. Het panel vond de bestudeerde beoordelingen door de examinatoren goed uitgewerkt en navolgbaar.

Voor het bepalen of een student de beoogde leeruitkomsten heeft behaald, maakt de opleiding gebruik van verschillende toetsonderdelen. Competentie 1 wordt finaal getoetst in de modules Mechanica en Vakdidactiek 3. Daarmee is ook zichtbaar dat vakdidactiek - in vergelijking tot de talen-opleidingen - (bewust) minder geïntegreerd wordt aangeboden. De finale beheersing van de overige twee centrale competenties wordt getoetst met Afstudeerfase 2. Net als bij de andere opleidingen is daar sprake van toetsing middels een onderzoeksverslag, een publiceerbaar artikel, een presentatie op de eigen school (met een verslag van de gegeven feedback), reflectie op de eigen competenties en tot slot een portfolioassessment. Deze combinatie van toetsen dekt adequaat de beoogde leeruitkomsten af.

Het panel heeft in de gesprekken en vanuit het materiaal het beeld gekregen dat de opleiding adequaat werkt aan kwalitatief toetsen. Voor schriftelijke toetsen hanteert de opleiding toetsmatrijzen waarin onder meer vastgelegd is hoe de verdeling is van het aantal te behalen punten over de verschillende kennis-domeinblokken. De toetsen worden vooraf gecontroleerd door een collega. Bij niet-schriftelijke toetsen is er standaard een tweede beoordelaar. Bovendien kunnen evaluaties (nabespreking docenten, toetsanalyses en studentevaluatie) leiden tot aanpassingen in toetsen. Dat geldt eveneens voor input vanuit de landelijke peerreviews.

Toetsuitvoering: Wiskunde

De master lerarenopleiding Wiskunde hanteert een gevarieerd aanbod aan toetsvormen die goed aansluit qua oriëntatie, inhoud en niveau van de modules. Voor het toetsen van vakkennis maakt de opleiding overwegend gebruik van schriftelijke toetsen. Andere toetsvormen die de opleiding inzet zijn: verslag van vakonderzoek met wiskundesoftware (bij Getaltheorie), presentaties (o.a. bij Meetkunde en Wetenschappelijke grondslagen), artikel voor een vakblad (o.a. bij Analyse en Afstudeerfase) en het dossier met uitgewerkte opdrachten, lesontwerpen en analyses (bij vakdidactiek). De opleiding vindt dat mondelinge presentaties niet mogen ontbreken omdat de wiskundeleraar zowel schriftelijk als mondeling helder en ondubbelzinnig moet kunnen communiceren. Op basis van de bestudering van een representatieve set toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen constateert het panel dat het systeem van toetsing en de uitvoering ervan goed is. In de toetsing ziet het panel een hoog niveau terug. Bij de vakdidactische opdrachten bijvoorbeeld maakt de opleiding gebruik van diverse opdrachten die ook binnen de universitaire lerarenopleiding Wiskunde van de RUG worden gehanteerd. De toetsen van vakdidactiek 2 en 3 vindt het panel van goede kwaliteit. Ook bij andere toetsen ziet het panel een bovengemiddelde kwaliteit van toetsen. Vakinhoudelijk noemt het panel in dit verband de toetsen van Algebra en meetkunde, Dynamisch systemen, Getaltheorie en Lineaire Algebra. De RTTI-methode (Reproductie, Toepassing in bekende situaties, Toepassing in onbekende situatie en Inzicht) is hierbij goed toegepast. Daarmee is de opleiding een voorbeeld voor andere opleidingen, zowel binnen als buiten haar eigen hogeschool. Evenals de toetsing zelf, is er vanuit het panel ook waardering voor de beoordelingen door de examinatoren. De beoordelingsrubrics worden telkens door twee docenten ontworpen. De ingevulde beoordelingsformulieren getuigen van zorgvuldigheid en bieden de studenten duidelijke feedback op het gemaakte werk. Het resultaat is navolgbaar en is voldoende scherp, zo constateert het panel.

De beoordeling van het bereiken van de beoogde leeruitkomsten rust op een meervoudig afstudeerdossier, passend bij hoe dit breed over de opleidingen is uitgerold. De vakinhoudelijke en vakdidactische competentie (C1) wordt getoetst in de modules Lineaire algebra, Dynamische systemen en in vakdidactiek 3. De overige twee centrale competenties (2 en 3) worden in Afstudeerfase 2 getoetst waarin van studenten een verzameling van bewijzen wordt gevraagd. Aansluitend bij het beleid van de master lerarenopleidingen betreft dit een onderzoeksverslag, een publiceerbaar artikel, een presentatie op de eigen school (met een verslag van de gegeven feedback), reflectie op de eigen competenties en tot slot een portfolioassessment. Deze combinatie van toetsen dekt adequaat de beoogde leeruitkomsten af. Het panel heeft bovengemiddeld waardering voor de wijze van beoordelen van deze producten: deze zijn zorgvuldig, helder en navolgbaar waarbij goed gebruik wordt gemaakt van de rubrics. Wel geeft het panel ter overweging of de 'beloning' van het educatief ontwerp in de beoordeling van het onderzoeksverslag voldoende gewicht heeft en of deze educatieve ontwerpen steeds op basis van de gedane onderzoeken bijgesteld kunnen worden.

Het panel heeft in de gesprekken met docenten/examinatoren en vanuit het materiaal het beeld gekregen dat de opleiding zeer zorgvuldig werkt aan het realiseren van een krachtig systeem van toetsing met toetsmatrijzen, rubrics, het vier-ogen-principe en ook het systeem van peerreview met andere hogescholen wordt gehanteerd. Met betrekking tot toetsing en beoordelen als geheel

vindt het panel de opleiding een voorbeeld voor andere opleidingen, zowel binnen als buiten haar eigen hogeschool.

Toetsuitvoering: Algemene Economie

De master lerarenopleiding Algemene Economie kiest passend bij de methodenmix voor een variatie aan toetsvormen die zijn toegesneden op de inhoud van de modules. De vakinhoudelijke onderdelen van het programma worden vooral schriftelijk in tentamens getoetst. Het panel herkent daarbinnen ook variatie, zo wordt de module “Overheidsfinanciën” getoetst door middel van een essay en is er bij de module “Geldwezen” een open-boek tentamen. Naast de schriftelijke tentamens voor de vakinhoudelijke modules wordt er ook getoetst met mondelinge tentamens, zoals bij de module “Geschiedenis en methoden van economisch denken”. De vakdidactische onderdelen worden met opdrachten getoetst. Dit kunnen presentaties zijn, een portfolio of andere vormen van opdrachten. Het panel vindt de variatie in toetsvormen voldoende maar geeft, mede op basis van gesprekken met docenten en studenten, aan de opleiding mee dat er ruimte is voor iets meer creativiteit. De huidige nadruk op de meer traditionele schriftelijke tentamens zou meer losgelaten kunnen worden. Op basis van bestudering van toetsen, studentuitwerkingen en bijbehorende beoordelingen is het panel overwegend positief over de toetsing. De inhoud van de toetsen sluit adequaat aan op de modules. Ook is er nagedacht over de samenhang tussen modules. Het schrijven van bijvoorbeeld het essay vormt voor studenten immers een voorbereiding op het schrijven van een artikel later in de opleiding. De kennisbasis komt herkenbaar terug in de toetsen. Het niveau is adequaat. De beoordeling door de examinatoren is naar oordeel van het panel op orde; er spreekt voldoende scherpheid uit.

Het systeem van toetsing bouwt op naar de toetsing van de beoogde leeruitkomsten. Representatief voor de beheersing van competentie 1 bij de opleiding Algemene Economie zijn de resultaten van de modules Macro-economie 2, Internationale Economie én Vakdidactiek 4. Voor de competenties C2 en C3 is dat Afstudeerfase 2. Studenten worden daarin getoetst op een onderzoeksverslag, een publiceerbaar artikel, een presentatie op de eigen school (met een verslag van de gegeven feedback), reflectie op de eigen competenties en tot slot ook een portfolioassessment. Deze combinatie van toetsen dekt adequaat de beoogde leeruitkomsten af.

Het panel constateert dat er binnen de opleiding Algemene Economie serieus aandacht is voor het realiseren van kwalitatief toetsen en beoordelen. Voor de schriftelijke toetsen zijn toetsmatrijzen opgesteld en bij alle opdrachten wordt gebruik gemaakt van rubrics. Bij het construeren van toetsen is consequent het vier-ogen-principe toegepast. Voorts houden de docenten elkaar scherp door de bespreking van evaluaties van modules en resultaten van toetsen in de vakgroep-vergaderingen. Daarnaast vertaalt de opleiding ook de feedback van de landelijke peerreviews door naar de toetsing. De aandacht voor kwaliteit blijkt ook uit de beweging die gemaakt wordt naar een flexibeler (schriftelijk) toetsaanbod door de invoering van meer toetsmomenten. De opleiding experimenteert hiermee en is zich bewust van het feit dat dit een grotere toetsbank vraagt.

Rol van de examencommissie: generiek

Voor de zeven master lerarenopleidingen functioneert een centrale examencommissie, die ook de rol van toetscommissie vervult. In gesprek met het panel komt tot uiting dat de examencommissie goed oog heeft voor het borgen van de kwaliteit van de toetsing en beoordeling bij de zeven opleidingen. Passend bij haar borgende functie legt de examencommissie het accent op de drie centrale eindkwalificaties van de opleidingen. Daarbij wordt adequaat gebruik gemaakt van de eerder genoemde cycli van peerreview met collega-hogescholen. De examencommissie doet daarnaast zelf steekproeven waarin de kwaliteit van de afstudeerdossiers centraal staat. Daarbij gaat ook aandacht uit naar de kwaliteit van de beoordelingen door de examinatoren. De activiteiten van de examencommissies hebben de opleidingen in de afgelopen jaren bewogen om verbeteringen door te voeren in de handleiding en rubric voor de afstudeerfase, tot het invoeren van kalibratiesessies, het versterken van de begeleidingskwalificaties van onderzoeksbegeleiders en een intensievere betrokkenheid van een associate lector bij het afstudeertraject. Het panel vindt dat de examencommissie goed invulling geeft aan dergelijke activiteiten en daarmee de opleidingen scherp houdt, maar ook een belangrijke borgende functie vervult.

Met de examencommissie heeft het panel specifiek gesproken over de borging van de beroepscomponent (zie ook standaard 2), over de individuele competentiebeoordeling en over de omgang met het soms geïntegreerde aanbod van vakinhoud en vakdidactiek. Over de toetsing en beoordeling van de praktijkcomponent gaf de examencommissie aan dat zij het zicht hierop wil versterken. Momenteel hebben de opleidingen onder meer via de beroepsproducten (vakdidactische opdrachten) zicht op de ontwikkeling van de studenten in hun (onderwijs)praktijk. Aansluitend bij de opmerking bij standaard 2 acht het panel het eveneens noodzakelijk dat de examencommissie het zicht op de beroeps-(uitvoerende) component versterkt. Het panel is dan ook blij dat voornemen bij de examencommissie terug te horen. Wat betreft de individuele competentiebeheersing gaf de examencommissie aan dat individuele competentiebeoordeling altijd het uitgangspunt is geweest. Bij de afstudeerdossiers zag het panel dat die individuele component niet altijd duidelijk dan wel beperkt onderscheidend was. De examencommissie zag dit ook in analyses van ingevulde beoordelingsformulieren. Mede om die reden is in het laatste studiejaar afgestapt van groepswork (duo's) bij het afstuderen. Tot slot vindt het panel het raadzaam dat de examencommissie zich beraadt op de omgang met het geïntegreerde vakinhoudelijke en vakdidactische onderwijsaanbod. Dit heeft vooral betrekking op de wijze waarop de examencommissie om wil gaan met vrijstellingen, bijvoorbeeld als een student de vakinhoudelijke component al beheerst, maar zich vakdidactisch nog moet ontwikkelen.

Standaard 4 Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Dit hoofdstuk bevat de conclusie en onderbouwing van het panel op het gebied van de gerealiseerde leeruitkomsten.

Conclusie

Het panel beoordeelt de zeven master lerarenopleidingen (Nederlands, Fries, Engels, Duits, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie) op deze standaard als **voldoende**. Het panel concludeert dat de opleidingen in voldoende mate aantonen dat zij de beoogde leerresultaten realiseren. De beoordeling van de realisatie van de beoogde leerresultaten berust op een meervoudig afstudeerdossier, passend bij de drie centrale competenties. Het panel concludeert op basis van bestudering van de afstudeerdossiers dat de afgestudeerden aantonen de beoogde leerresultaten te hebben gerealiseerd. De afstudeerdossiers laten zien dat het vakinhoudelijk en vakdidactische vermogen van de afgestudeerden voldoende is ontwikkeld evenals hun vermogen tot reflectie, professionele ontwikkeling en het onderzoekend vermogen. Daarmee constateert het panel in de breedte dat de opleidingen adequate eerstegraads leraren opleiden die klaar zijn voor docentschap in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs in het door hen gevolgde vakgebied. Alumni en vertegenwoordigers van het werkveld tonen zich in tevredenheidsonderzoeken en in gesprek met het panel (ruim) tevreden met de kwaliteit van de afgestudeerden. Afgestudeerden van de opleidingen zijn naar hun oordeel voldoende toegerust voor de beroepspraktijk in het eerstegraads gebied.

Geredeneerd vanuit de drie centrale competenties, concludeert het panel dat de vakinhoudelijke bekwaamheid van afgestudeerden kwalitatief het meest in het oog springt. Het panel benoemt twee aspecten die zij de opleiding wil meegeven voor verdere ontwikkeling. Aansluitend op de ambitie van de opleidingen om studenten te bekwaamen in didactisch ontwerponderzoek, raadt het panel de opleidingen aan dit sterker te zekeren. Dit gezien de constatering dat een substantieel deel van de bestudeerde onderzoeken niet vanuit dit concept zijn ingericht. Een tweede aspect betreft de versterking van de opleidingen op de ontwikkeling als eerstegraads docent in de praktijk (de beroepscomponent).

Onderbouwing

Producten van afgestudeerden

Bij de behandeling van standaard 3 is per opleiding reeds zichtbaar gemaakt welke toetsonderdelen de opleidingen hanteren voor de finale vaststelling van de gerealiseerde leerresultaten. Het betreft vakspecifieke toetsen waarmee de opleidingen de landelijke (vakspecifieke) kennisbasis aftoetsen passend bij competentie 1 en daarnaast een centraal ingerichte afstudeerfase 2 waarin de realisatie van de competenties 2 en 3 wordt getoetst. Voor die afstudeerfase hebben de opleidingen een gezamenlijke handleiding. In die handleiding, zo constateert het panel, wordt het proces helder beschreven, is duidelijk opgenomen uit welke onderdelen het afstuderen bestaat en geven de opleidingen voorbeelden waarmee de

handleiding ook tot inspiratie kan leiden bij de studenten. Op twee aspecten van de inrichting van de afstudeerfase ziet het panel mogelijkheden tot verscherping. Ten eerste constateert het panel dat de rol van het assessment in het totale palet aan afstudeerproducten verbeterd kan worden. De beoordelingen van de assessments en de weging in het totale afstudeerresultaat bleek niet in alle gevallen consistent. Ten tweede geeft het panel de opleidingen in overweging mee om het aantal afstudeeronderdelen in de afstudeerfase te reduceren. Als vertrekpunt van die overweging zouden de opleidingen een inventarisatie kunnen doen van de beoogde opbrengsten van het (portfolio)assessment, het artikel en de presentatie (incl. reflectie) om overlap in kaart te brengen.

Om zicht te krijgen op de realisatie van de beoogde leerresultaten heeft het panel in totaal 43 afstudeerdossiers (inclusief beoordelingen) bestudeerd. Het gaat om zeven afstudeerdossiers per opleiding, met uitzondering van de master lerarenopleiding Fries die over de afgelopen jaren één afgestudeerde kent. Uit alle afstudeerdossiers blijkt voor het panel dat de afgestudeerden aantonen de beoogde leerresultaten te hebben gerealiseerd. De afstudeerdossiers laten zien dat het vakinhoudelijk en vakdidactische vermogen van de afgestudeerden voldoende is ontwikkeld evenals hun vermogen tot reflectie, professionele ontwikkeling en het onderzoekend vermogen. Daarmee constateert het panel in de breedte dat de opleidingen adequate eerstegraads leraren opleiden die klaar zijn voor docentschap in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs in het door hen gevolgde vakgebied.

Het panel ziet in de afstudeerdossiers enkele duidelijke sterke punten naar voren komen, maar ook ruimte voor verdere ontwikkeling. Geredeneerd vanuit de drie centrale competenties, stelt het panel vast dat de vakinhoudelijke bekwaamheid van afgestudeerden kwalitatief het meest in het oog springt. Hiertoe dient de toetsing via de vakspecifieke modules, die goed zijn aangesloten op de inhoud van de landelijke (vakspecifieke) kennisbases. Ook over het onderzoekend handelen/vermogen van de studenten is het panel in de breedte positief. Studenten kiezen relevante onderwerpen voor hun afstudeeronderzoek, vertalen dit voldoende passend naar een onderzoeksontwerp en geven daar veelal adequaat uitvoering aan. Afgezien van het feit dat de resultaten hun weerslag krijgen in een onderzoeksrapportage, krijgen deze ook een plek in een artikel. De onderzoeken tonen voldoende onderzoeksmatige capaciteit van de afgestudeerden, zijn voldoende diepgaand voor een master en kennen een duidelijke praktijkgerichte oriëntatie. Daarmee draagt het betreffende onderzoek niet alleen bij aan de ontwikkeling van de docent, de vakgroep en de school op dat moment, maar hebben de afgestudeerden zich ook de vaardigheid eigen gemaakt om na de opleiding door te gaan met deze systematische manier van onderzoeken en daarmee ook de vaardigheid om zich te blijven ontwikkelen. Het panel geeft de opleidingen in dit verband wel nadrukkelijk mee het voorgenomen didactisch ontwerponderzoek sterker te zekeren. Een substantieel deel van de bestudeerde onderzoeken betrof bredere (soms onderwijskundige) onderwerpen die op zich relevant zijn, maar minder goed passen binnen het gekozen concept. De nadrukkelijke verbinding van het didactisch ontwerponderzoek met de rol als docent vindt het panel juist prijzenswaardig.

Een tweede aspect dat het panel wil meegeven voor doorontwikkeling betreft het zicht van de opleidingen op de ontwikkeling als eerstegraads docent in de praktijk. Zoals reeds geduid bij standaard 2, ziet het panel in verschillende beroepsproducten, reflecties en opdrachten hiervan wel elementen terug. Daarnaast constateert het panel dat er sprake is van een solide theoretische didactische ontwikkeling bij studenten. Niettegenstaande deze constatering

waarmee de bekwaamheid van afgestudeerden voldoende wordt geborgd, vindt het panel het raadzaam dat dit aspect een meer eenduidige en structurele plaats krijgt. De ontwikkeling van studenten van tweedegraads (of anderszins) tot eerstegraads docent wordt daarmee explicieter. Bovendien kunnen de opleidingen op die manier ook een rol spelen in de verdere ontwikkeling van studenten, ook ná het afstuderen, door inzichtelijk te maken in welke aspecten de student zich nog verder kan ontwikkelen.

Functioneren afgestudeerden in de praktijk

De opleidingen houden op verschillende manieren zicht op de tevredenheid over het functioneren van afgestudeerden in de praktijk. In de eerste plaats vindt onderzoek plaats onder afgestudeerden, zowel via een eindstudie-evaluatie als via alumnionderzoek. Met scores tussen de 7.2 en 7.5 (2017) en tussen de 7.6 en 7.9 (2016) in de eindstudie-evaluatie tonen afgestudeerden zich ruim tevreden over onder meer de vakinhoudelijke en vakdidactische relevantie van het programma en over de opleiding als geheel. Het alumnionderzoek laat een vergelijkbaar beeld zien over de tevredenheid. Aan de vakinhoudelijke en vakdidactische ontwikkeling hebben zij in de praktijk het meest. De relevantie van hun ontwikkeling als onderzoekend professional zien zij minder direct terug in hun praktijk.

De opleidingen brengen naast de tevredenheid van studenten ook de tevredenheid van het werkveld in kaart. Vertegenwoordigers van het werkveld tonen zich positief over de afgestudeerden. Men geeft aan positief te zijn over het niveau en over de voortrekkersrol die afgestudeerden vervullen binnen hun vakgroep of team. Als sterke punten worden de interpersoonlijke competentie, de organisatorische competentie, het samenwerken met de omgeving en met collega's aangewezen. Het werkveld merkte op dat de pedagogische competentie in toenemende mate belangrijk wordt. De opleidingen hebben als reactie hierop een explicietere plek voor pedagogiek ingeruimd (zie standaard 2). Naast het werkveld kijken de opleidingen ook naar de uitkomsten van de landelijke peerreview ten aanzien van de afstudeeronderzoeken. Hieruit is gebleken dat de kwaliteit van de eindwerken voldoet aan de normen zoals die landelijk gesteld zijn in de generieke kennisbasis.

Het panel neemt bovengenoemde waarderingen van afgestudeerden, het werkveld en collega-opleidingen positief mee in haar oordeel. Te meer aangezien zij deze tevredenheid ook heeft geconstateerd in gesprekken met afgestudeerden en vertegenwoordigers van het werkveld. Uit deze gesprekken komt een beeld naar voren van zeer kwaliteitsbewuste opleidingen. De kleinschaligheid van de opleidingen en de persoonlijke benadering worden vrijwel in één adem genoemd, direct gevolgd door waardering voor de deskundigheid en expertise van de docenten.

Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Standaard 1	Standaard 2	Standaard 3	Standaard 4
<i>Nederlands</i>	V	V	V	V
<i>Fries</i>	V	V	V	V
<i>Engels</i>	V	V	V	V
<i>Duits</i>	V	V	V	V
<i>Natuurkunde</i>	V	V	V	V
<i>Wiskunde</i>	V	V	G	V
<i>Algemene Economie</i>	V	V	V	V

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande master lerarenopleidingen Nederlands, Fries, Engels, Duits, Natuurkunde, Wiskunde en Algemene Economie van NHL Hogeschool als **voldoende**.

Aanbevelingen

Het panel geeft de opleiding de volgende aanbevelingen mee:

Generiek

- Profilering
Het panel spoort de opleidingen aan om de gekozen profilering, die goed aangesloten is op de regiokenmerken, nadrukkelijker onderdeel te laten zijn van de beoogde eindkwalificaties van de studenten. Het belang van vaardigheden als wendbaarheid, samenwerken en netwerken kan wellicht daardoor beter herkend worden door studenten.
- Beroepscomponent
Het panel raadt de opleiding aan de opleidingsverantwoordelijkheid voor de beroepscomponent te verstevigen. Er gaat veel aandacht uit naar de theoretische vorming van studenten op het gebied van vakdidactiek en hoewel er middels beroepsopdrachten, reflectieverslagen en vormen van portfolio's wel enig zicht is op de toepassing van deze aangeleerde vakdidactische theorie, vindt het panel het waardevol dit te verstevigen. Met die versteviging zullen de opleidingen in de toekomst meer recht doen aan de (praktische) transitie die studenten ook als uitvoerend docent doormaken van onderbouw naar bovenbouw docent. Gebruik hierbij ook de focus die steeds meer komt te liggen op de ontwikkeling van een onderzoekend vermogen bij studenten.
- Examencommissie
Hoewel het panel constateert dat de examencommissie goed oog heeft voor het borgen van de kwaliteit van de toetsing en beoordeling, ziet het ook mogelijkheden voor aanscherping. Het panel raadt de examencommissie aan de borging van de beroepscomponent in lijn met haar voornemen, te versterken.
- Afstudeerfase
Het panel geeft de opleidingen in overweging mee het aantal afstudeeronderdelen in de afstudeerfase te reduceren. De beoogde opbrengsten van het (portolio)assessment, het artikel en de presentatie op de eigen school (incl. reflectie) zijn deels aan elkaar overlappend. Een inventarisatie ervan door de opleidingen zou naar mening van het panel een goede eerste stap zijn om deze overlap te voorkomen. Verder wil het panel ten aanzien van de afstudeerdossiers meegeven eindopdrachten te ontwikkelen waarin de studenten zichtbaar kunnen maken dat ze in staat zijn hun eigen professionele ontwikkeling aan te sturen en tevens een prominenter plaats voor het vakdidactisch handelen.

Bijlagen

Bijlage 1 Bezoekprogramma

Bezoekprogramma 12 december 2017 Educatieve Vakmasters NHL Hogeschool				
Tijd	Wie	Onderwerp	Bijzonderheden	Lokalen
9.00-9.30	Ontvangst Panelleden			
9.30-10.00	Vorbereiding panelleden			0.12
10.00-10.25	Simon Rozendal – Afdelingshoofd Educatieve Vakmasters Willem Eikelenboom – Directeur Instituut Educatie Marco Mazereeuw – Associate Lector Wendbaar Vakmanschap	Presentatie opleiding door Simon Rozendal	Voor panel generiek	0.12
10.30-11.20	Willem Eikelenboom – Directeur Instituut Educatie Simon Rozendal – Afdelingshoofd Educatieve Masteropleidingen Marco Mazereeuw – Associate Lector Wendbaar Vakmanschap	Visie Opleiding	Voor panel generiek	0.12
11.30-12.30	Klaas van Veen – Directeur Universitaire Lerarenopleidingen RuG Annemieke Knoester – Teamleider Maartenscollege Haren Ellen Veenema – Bachelor Lerarenopleiding Nederlands (Alumna) Trudy van den Berg - Teamleider bovenbouw vwo CSG Liudger Antje van der Tak – Projectleider Uitgeverij Noordhoff	Omgeving van opleiding	Voor panel generiek	0.12
12.30-13.30	Lunch panel			0.13

13.30-14.30	Marco Mazereeuw – Associate Lector Wendbaar Vakmanschap Kees de Vries – Onderzoeksbegeleider Bregtje Seton – Onderzoeksbegeleider Taeke Tuinstra – Onderzoeksbegeleider	Didactisch Ontwerponderzoek/ Onderzoekend Vermogen	Voor panel generiek	0.12
14.30-15.30	Leestijd en overleg panel			0.12 en 0.17
15.30-16.20	Gerrit Roorda – Kerndocent Master Wiskunde, voorzitter examencommissie Babs Gezelle Meerburg – Kerndocent Master Fries, lid examencommissie Jasmijn Bloemert – Rijksuniversiteit Groningen, Extern lid examencommissie	Toetsing en beoordeling	Voor panel generiek	0.12
16.30-17.20	Djoke Heins – CC Robert van Someren - CC Claudia Greven (onder voorbehoud) – Lid OC Constance Nomden-Struik – OC vanaf 1 oktober 2017 Jurjen Luurs – Voorzitter OC t/m 1 oktober 2017 Linda Bakker ter Riet – Lid OC t/m 1 oktober 2017 Robert Jan Smit – Lid OC	Opleidingscommissie/ Curriculumcommissie	Voor panel generiek	0.12

Bezoekprogramma 13 december 2017 Educatieve Vakmasters NHL Hogeschool				
Tijd	Wie	Onderwerp	Bijzonderheden	Lokalen
9.30-11.00	Materiaalbestudering			0.12 en 0.17
11.00-12.30	Wiskunde: Herman Bloem – Kerndocent Master Wiskunde Gerrit Roorda – Kerndocent Master Wiskunde Harm Bakker – Docent Master Wiskunde Nelleke den Braber – Docent Master Wiskunde Natuurkunde: Jan Nijholt – Kerndocent Master Natuurkunde Marietta de Rooij – Docent Master Natuurkunde	Docenten	Cluster Wi/Na	Cluster wi/na: 1.11
11.00-12.30	Engels: Robert Jan Smit – Kerndocent Master Engels Liesbeth de Ruiten – Docent Master Engels Kees de Vries – Docent Master Engels Duits: Annalien Prozée – Kerndocent Master Duits Matthias Mitzschke – Docent Master Duits Anne van den Hul-Bitterberg – Docent Master Duits	Docenten	Cluster Eng/Du	Cluster eng/du: 1.12
11.00-12.30	Nederlands: Melanie Hof – Kerndocent Master Nederlands Marjan Scholman – Docent Master Nederlands/Afdelingshoofd Bachelor Lerarenopleidingen Coen Peppelenbos – Docent Master Nederlands Mathilda Hoeksma – Docent Master Nederlands Fries: Babs Gezelle Meerburg – Kerndocent Master Fries	Docenten	Cluster Ne/Fries	Cluster Ne/Fries: 1.13
11.00-12.30	Janke van Kan – Kerndocent Master Algemene Economie Taeke Tuinstra – Docent Master Algemene Economie Ivonne ten Kate de Haan – Docent Master Algemene Economie Gerrit Gorter – Docent Master Algemene Economie Greetje Krijgsheld-Ploegman – Docent Master Algemene Economie	Docenten	Cluster AE	Cluster AE: 1.20

12.30-14.00	Lunch panel en overleg panelleden			0.12
14.00-14.50	Wiskunde: Matthias Kaat, Eva Slagter, Carin Ketellapper. Natuurkunde: Constance Nomden en Peter van der Giessen	Studenten	Cluster Wi/Na	Cluster wi/na: 1.11
14.00-14.50	Engels: Annette van der Nieuwegiessen, Jildau de Kleine en Hedwig Buivenga Duits: Claudia Greven en Stephan Göbel	Studenten	Cluster Eng/Duits	Cluster eng/du: 1.12
14.00-14.50	Nederlands: Arjan Kuis, Kim Meijer, Joost Wink en Djoke Heins Fries:, Gerbrich de Jong en Rianne Blokzijl	Studenten	Cluster Ne/Fries	Cluster Ne/Fries: 1.13
14.00-14.50	Robert van Someren, Nynke Bakker, Joey Teekamp, Marcel Bakker	Studenten	Cluster AE	Cluster AE: 1.20
15.00-15.50	Wiskunde: Peter Wijnja, Rosalinde Vijn en Gerrit van Veen Natuurkunde: Diederik Roosch, Kitty Neefjes	Alumni	Cluster Wi/Na	Cluster wi/na: 1.11
15.00-15.50	Engels: Gonnie Dijkstra, Bea Themmen-Oelen en Kristien Koning Duits: Fred Sikkens, Eva Goede, Jurjen Luurs	Alumni	Cluster Eng/Duits	Cluster eng/du: 1.12
15.00-15.50	Nederlands: Akke Gerlisma, Hilda Tjepkema, Mildred Wijma, Sietze Jan Boer Fries: Tjeerd Kooistra en Ans Wallinga	Alumni	Cluster Ne/Fries	Cluster Ne/Fries: 1.13

15.00-15.50	Algemene Economie: José ten Wolde en Eelke Manche en Claudia Groen	Alumni	Cluster AE	Cluster AE: 1.20
16.00-16.45	Intern beoordelingsoverleg panel			0.12
16.45-17.15	Willem Eikelenboom – Directeur Instituut Educatie Simon Rozendal – Afdelingshoofd Educatieve Masteropleidingen	Ontwikkel- gesprek	Panel generiek	0.12
17.15-17.45	Intern beoordelingsoverleg panel			0.12
17.45	Terugkoppeling resultaten en afronding dag 2			0.12

Bijlage 2 Bestudeerde documenten

- Zelfevaluatie rapport Master Lerarenopleidingen NHL Hogeschool
- Preambule LOVM
- Opleidingsdocument Master Lerarenopleidingen NHL Hogeschool
- Overzicht personeel Master Lerarenopleidingen NHL Hogeschool
- Studentenstatuten Master Lerarenopleidingen (per opleiding)
- Modulebeschrijvingen (per opleiding)
- Handleiding Afstudeerfase 1 en 2
- Afstudeerdossiers van 43 afgestudeerden (zeven afstudeerdossiers per opleiding, met uitzondering van de master lerarenopleiding Fries die over de afgelopen jaren één afgestudeerde kent)
- Kennisbasis en herijkingswensen (per opleiding)
- Informatie vanuit kwaliteitsperspectief (per opleiding)
- Representatieve set toetsen per opleiding, inclusief studentuitwerkingen en beoordelingen (per opleiding)

Bijlage 3 Competentie met indicatoren eindniveau

Competentie	1. DIDACTISCH en VAKINHOUDELIJK COMPETENT	2. COMPETENT IN REFLECTIE en PROFESSIONELE ONTWIKKELING	3. COMPETENT IN ONDERZOEKEND HANDELEN
Beschrijving	<i>Een didactisch en vakinhoudelijk competente leraar who heeft het vermogen om krachtige leeromgevingen te creëren, die leerlingen in staat stellen kennis, vaardigheden en houdingen uit de onderscheiden leer- of vakgebieden te verwerven en hen te begeleiden bij het maken van een keuze voor een vervolgstudie.</i>	<i>Een leraar who die competent is in reflectie en professionele ontwikkeling heeft het vermogen om zich in reflectieve en evaluatieve zin te bezinnen op zijn/haar beroepsopvatting en professionele bekwaamheid en planmatig te werken aan een verdere ontwikkeling en/of verbetering daarvan.</i>	<i>Een onderzoekscompetente leraar who beschikt over het vermogen om vanuit een nieuwsgierige, innovatieve houding gebruik te maken van zowel vakinhoudelijk als praktijkgericht onderzoek ten dienste van eigen professionalisering en de onderwijsontwikkeling van het eigen vakgebied.</i>
Indicatoren eindniveau	<ol style="list-style-type: none"> 1. ontwerpt en realiseert betekenisvolle onderwijsarrangementen, waarin onder andere een beroep wordt gedaan op zelfstandig en /of samenwerkend leren en onderzoekend handelen; 2. vertaalt de kennisbasis van het vak naar voor leerlingen krachtige leeromgevingen met gebruikmaking van een variëteit aan didactische middelen waaronder moderne media; 3. kijkt over de eigen vakgrenzen heen bij het gezamenlijk ontwerpen van vakoverstijgend onderwijs; 4. verantwoordt de eigen vakinhoudelijke en (vak)didactische opvatting(en), daarbij gebruik makend van uitkomsten van actuele, wetenschappelijke en methodische inzichten; 5. reflecteert op de legitimering van de eindtermen van zijn schoolvak en de plaats en functie daarvan voor de persoonlijke ontwikkeling van de leerling en de samenleving. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.expliciteert zijn visie op het leraarsberoep en de uitoefening van de daartoe behorende taken en rollen in het licht van de pedagogische en/of levensbeschouwelijke identiteit van de school; 2.benut supervisie respectievelijk intervisie en/of collegiale consultatie (al dan niet in teamverband) ten behoeve van de eigen professionele ontwikkeling; 3. handelt probleemoplossend en vertaalt nieuwe (wetenschappelijke) inzichten naar verschillende contexten. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.vertoont een innovatiegerichte houding die hem als professional in staat stelt in zijn onderwijspraktijk aan te sluiten bij en vorm te geven aan vernieuwingen die voor zijn doelgroep relevant zijn; 2. raadpleegt en interpreteert de inhoud van onderzoeksrapporten op relevantie (toepasbaarheid) voor het eigen handelen als docent; 3.beoordeelt resultaten van onderzoek op hun validiteit en betrouwbaarheid; 4. voert praktijkgericht onderzoek uit ter verdieping of uitbreiding van de eigen competenties en/of ter verbetering van de onderwijskwaliteit van het vakgebied; 5. voert vakgericht onderzoek uit overeenkomstig de wijze(n), waarop binnen het betreffende vakgebied (wetenschappelijke) kennisontwikkeling plaatsvindt; 6. presenteert eigen onderzoeksresultaten op een heldere en overtuigende wijze.